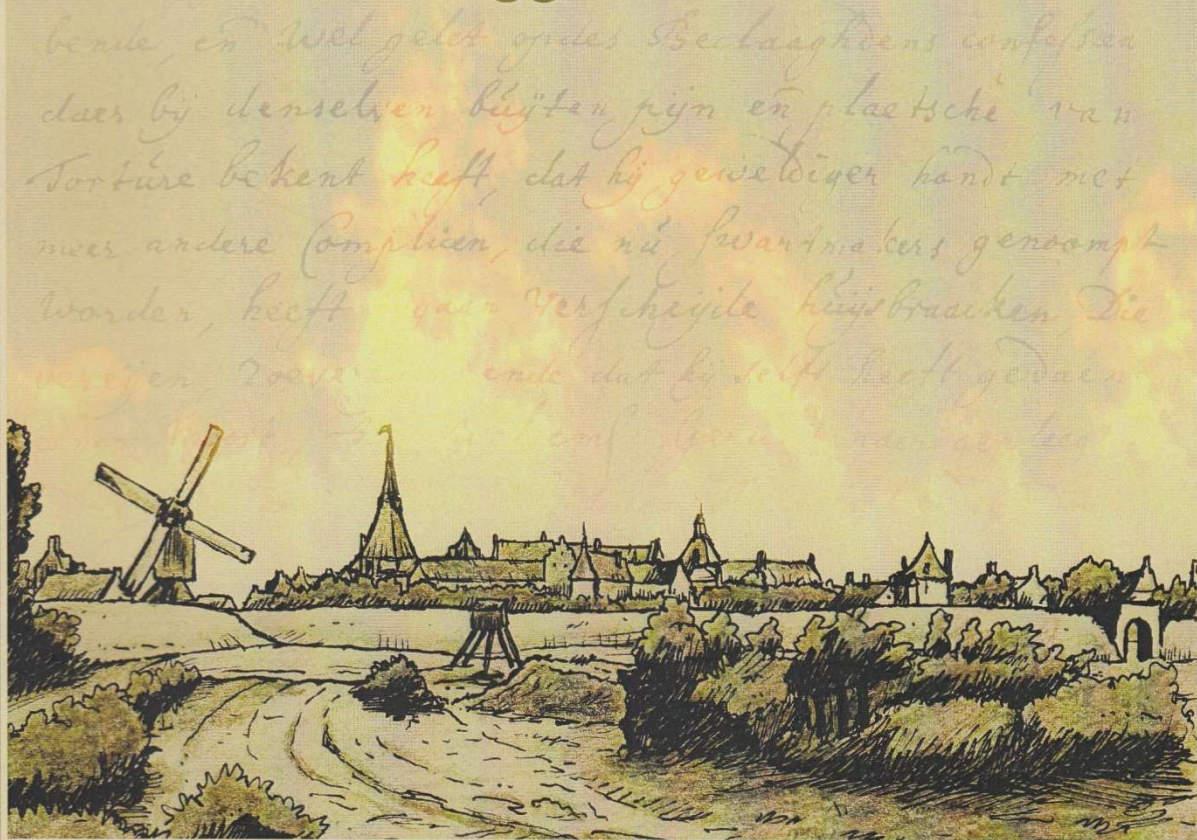

*Stad en Lande van Ravenstein ongedeeldt han-
gende tusschen den Adel en de Ridders (laager ter eenre
ende Jacobus Verboes vulgo (obus Vander Slotten Be-*

Zwartmakerij in het Land van Ravenstein

De geschiedenis van Jacobus van der Schlossen

Reggie Naus

Zwartmakerij in het Land van Ravenstein
De geschiedenis van Jacobus van der Schlossen

Reggie Naus - 2006

Bron: www.udeningechriften.nl

Zwartmakerij in het Land van Ravenstein
De geschiedenis van Jacobus van der Schlossen
Reggie Naus - 2006
Bron: www.udeningechriften.nl

Reggie Naus

ZWARTMAKERIJ IN HET LAND VAN RAVENSTEIN

De geschiedenis van Jacobus van der Schlossen

**Zwartmakerij in het Land van Ravenstein
De geschiedenis van Jacobus van der Schlossen**

Reggie Naus - 2006

Bron: www.udeningechriften.nl

Inhoud

Voorwoord	3
Kobus van der Schlossen: de verhalen	6
Jacobus van der Slossen: de geschiedenis	18
Verantwoording	47

Colofon.

Uitgave : Stichting Uden in Geschriften.

ISBN 90-77471-03-0

Omslagontwerp: Artcreations (www.artcreations.com)

Druk: Drukkerij der Kinderen, Uden.

© 2006 Stichting Uden in Geschriften.

Inleiding

*Een figuur voor de heldenrol in een opera.
Nog op de dag van vandaag spreken oude
Udenaren zijn naam met ontzag uit.
(J.B. van Heessel: Tweeduizend jaar Uden,
1977)*

In het repertoire van de volksverhaalvertellers hebben rovers het altijd goed gedaan. Een crimineel met een geduchte reputatie die gruwelijk terecht werd gesteld groeide vaak uit tot een volksheld, vooral wanneer er veel publiek aanwezig was geweest bij zijn executie.

‘Ze hebben hem wel hard aangepakt, zeg. Had hij dat werkelijk verdiend?’

‘Hij was toch niet zo’n kwade geweest. De meeste mensen hebben weinig last van hem gehad.’

‘Hij stal alleen van de rijken. Soms gaf hij wel eens wat aan de armen.’

‘Hij beschermde arme weduwen en wezen tegen de wrede rijken.’

En een held werd geboren.

Een sluimerend ongenoegen over de verhoudingen tussen rijk en arm droegen ook bij aan de mythevorming. Hoe groter die tegenstellingen waren, hoe meer het ‘wij tegen hen’ gevoel wortel schoot. Ondanks alles waren criminelen mensen van het volk, in tegenstelling tot de hoge heren. Dat veel armoedzaaiers die het dievenpad op gingen eigenlijk uit families kwamen die door de dorpsgemeenschap werden buitengesloten, werd al snel vergeten. Zulke geringe klassenverschillen vervaagden al snel wanneer men in grotere ‘rijk tegenover arm’ termen ging denken. Veel hardwerkende arme boeren zullen stiekem sympathie hebben gehad voor de daders wanneer een rijke herenboer werd

overvallen. Een sympathie die groeide na de dood van die daders.

Die rovers hadden het lef toch maar gehad om bij de rijken te gaan halen wat de armen ontzegd werd !

Dat die rovers in werkelijkheid vaak weinig gemeen hadden met de volkshelden die ze later werden was niet belangrijk. De universele kwaliteiten van de heldhaftige bandiet werden hen toegeschreven.

Ieder land heeft zijn eigen historische misdadigers die tot helden zijn uitgegroeid. Er zijn talloze bekende en minder bekende voorbeelden. Sommigen van hen hebben hun status van volksheld enigszins verdiend, anderen niet bepaald. De Amerikaanse Billy the Kid, de Schotse Rob Roy en de Australische Ned Kelly waren in zekere zin slachtoffers van een corrupte overheid die goede banden hadden met het volk. De Engelse Dick Turpin en de Belgische Louis Bakelandt waren doodgewone criminelen die je maar beter niet in het donker tegen kon komen. En in Brabant hadden we Kobus van der Schlossen.

In tegenstelling tot veel andere rovers is Van der Schlossen bijna vergeten. Maar nog niet zo heel lang geleden deden talloze verhalen de ronde over deze roverhoofdman die ooit de bossen rond Uden onveilig zou hebben gemaakt.

De verhalen over Kobus en zijn ‘zwarte bende’ werden verteld in Noordoost Brabant, ruwweg het gebied waar ooit de historische persoon die de verhalen inspireerde actief was. Want Kobus van der Schlossen heeft wel degelijk bestaan. In vergelijking met andere streken van Nederland zijn er maar weinig volksverhalen bewaard gebleven in Oost Brabant. Met de spreekwoordelijke Brabantse

nuchterheid werden eeuwenoude verhalen er weggevaagd en vergeten. Niemand die een traan om ze liet.

De verhalen over Kobus van der Schlossen en zijn bende zijn tegenwoordig dan ook volledig onbekend bij de meeste Brabanders, evenals de geschiedenis van de roerige tijden waarin deze verhalen ontstonden.

Er zijn nog maar een paar bronnen voor de volksverhalen over Van der Schlossen. Pater Ludovicus van Miert schreef in 1914 een feuilleton in de *Graafsche Courant* dat later als brochure werd samengebracht onder de titel *De Jezüieten te Grave en in het Land van Ravenstein*.

Hij vermeldt de roverhoofdman heel kort en is de eerste die schreef over de 'zwarte bende'.

In 1967 schreef de anonieme 'W' een reeks artikelen voor de *Udensche Courant* getiteld *De geschiedenis rond Jacobus van der Schlossen*.

In 1977 bewerkte de Udense kruisheer A. van den Elsen een aantal verhalen voor zijn boek *Udense vertellingen; in den hoek van 't vuur*.

Gerard Ulijn wist in 1981 nog een paar verhalen aan de vergetelheid te onttrekken voor zijn boek *Oe Toch!*

Hadden deze auteurs nog het voorrecht te kunnen praten met ouden van dagen die zich verhalen konden herinneren; tegenwoordig is dat er niet meer bij. Sinds ik een jaar of tien geleden begon met het zoeken naar wat meer informatie over Van der Schlossen is het meest uitgebreide verhaal dat iemand me nog wist te vertellen de vage herinnering dat er 'hier in de buurt' ooit een roversbende actief was. Laten we onze twee belangrijkste bronnen eens wat beter bekijken.

De geschiedenis rond Jacobus van der Schlossen

De anonieme schrijver van deze reeks baseerde zijn verhalen op de informatie die hij kreeg van de Udense Janus Verhagen. Deze heemkundige, wiens echte naam André Verhagen was, werkte bij de Udensche Courant en schreef in de jaren dertig een boekje met Udense volksverhalen. Hij overleed in 1938. Pater A. van den Elsen, die later zelf over Van der Schlossen zou schrijven, gaf Verhagens materiaal in 1967 door aan 'W'. In de eerste aflevering van zijn reeks gaf deze auteur een paar historische 'feiten' over de roverhoofdman. Van der Schlossen zou in de omgeving van Herpen geboren zijn en zijn bende bestond uit kwajongens: *Meestal waren het "schavierige" jongens, die de een of andere streek hadden uitgehaald, die niet door de beugel kon. De straffen in die tijd logen er niet om. En als deze jongens, die we in onze tijd het best kunnen vergelijken met onze huidige nozems of provo's, veroordeeld waren voor een groot aantal jaren hun heil te zoeken in een aangrenzende landstreek, vonden zij daar lang niet altijd een werkring -zo zij die al ambiëerden- en zwierven zij hongerend en stropend rond. Zodoende is de bendevorming uit die tijd te verklaren.*¹

Zo sprak de stem van de oudere generatie in de turbulente jaren zestig van de vorige eeuw. Afgezien van de twijfelachtige vergelijking tussen jonge protestvoerders en zeventiende eeuwse bendeleden is het grootste probleem met deze artikelen het feit dat de auteur de losse verhalen dusdanig aangepast heeft dat één lang verhaal overblijft; een spannende rovers-geschiedenis die met pseudo- Arthuriaanse

grootsheid naar een tragisch einde stuurt. Het is en blijft helaas onduidelijk of 'W' sommige van zijn verhalen niet uit zijn eigen duim heeft gezogen.

In den hoek van 't vuur

Pater van den Elsen, die ook de stof leverde voor 'W''s krantenserie, publiceerde in 1977 een paar verhalen over Van der Schlossen in zijn boek *Udense vertellingen; in den hoek van 't vuur*. Zijn materiaal was afkomstig van gesprekken met oude Udenaren en de nagelaten geschriften van Janus Verhagen. Uiteindelijk komen we telkens weer bij deze man uit.

Kobus van der Schlossen komt in de verhalen naar voren als een vriend van de armen, maar ook als een gevaarlijke rover die met zijn bende grote angst onder de plattelandsbevolking opriep. Het zal wel gelegen hebben aan de ambiance welke versie verteld werd. Griezelige verhalen over kwaadaardig roversgespuis dat de nacht onveilig maakte deden het goed op stormachtige avonden rond de haard. Vrolijke verhalen over barmhartige rovers die de rijke heren in hun hemd zetten waren uitermate geschikt bij feesten of in de herberg.

Naast een volksheld en een gevaarlijke misdadiger was Kobus van der Schlossen ook een magiër. Verhalen over rovers die duistere krachten zouden gebruiken zijn zeldzamer dan men zou denken. In tegenstelling tot latere film- en t.v.-versies speelt het bovennatuurlijke bijvoorbeeld geen enkele rol in de verhalen over Robin Hood. De daden van historische rovers werden sterk geromantiseerd, maar men bleef meestal wel met beide benen op de grond. Er zijn maar een paar

uitzonderingen. Sommige bokkenrijders, zoals Nolleke van Geleen uit Bree, zouden volgens de volksverhalen van magie gebruik hebben gemaakt.

Kobus van der Schlossen zou zichzelf in planten, bomen of een zak meel hebben kunnen veranderen. Hij zou een magisch mes hebben gehad, dat hem waarschuwde wanneer er wetsdienaren in de buurt waren. Met zulke verhalen in omloop is het niet verwonderlijk dat mensen gaan geloven dat een dergelijke sagenfiguur in werkelijkheid nooit bestaan heeft. Onderzoek leert dat Kobus van der Schlossen, ofwel Jacobus van der Schlossen, een mens was van vlees en bloed. Hij had geen hoogdravende idealen en vocht niet voor een onbereikbare droom. Hij gaf niet aan de armen en hield al zijn buit voor zichzelf. Maar hij had een menselijke kant die onder zijn ruwe gezellen vaak ontbrak. En zijn verhaal is de moeite van het vertellen waard.

Dit boek bestaat uit twee delen. In 'Kobus van der Schlossen: de verhalen' vertel ik de volksverhalen die de ronde deden over de roverhoofdman in Oost Brabant. In 'Jacobus van der Slossen: de geschiedenis' presenteer ik het resultaat van mijn onderzoek naar de historische persoon die de verhalen inspireerde. Omdat de spelling van zijn naam in de loop der eeuwen veranderde, gebruik ik in hoofdstuk 1 de naam, die het volk hem later gaf: 'Van der Schlossen'. In hoofdstuk 2 stap ik over op het historisch correcte 'Van der Slossen'. Dit mede om een onderscheid te maken tussen de historische persoon en de sagenfiguur, die hij later werd.

Reggie Naus,
Uden, 2006.

Kobus van der Schlossen: De verhalen

In de zeventiende eeuw werd het Land van Ravenstein onveilig gemaakt door een bende gespuis, die uit andere streken was verjaagd en zich hier verenigde om te roven en te plunderen. De angstige bevolking noemde deze rovers 'de zwarte bende', naar hun gewoonte het gezicht met roet zwart te maken alvorens op rooftocht uit te gaan.

Hun aanvoerder was de sluwe Kobus van der Schlossen.

Onder zijn leiding spoelde er al gauw een golf van terreur over het land.

Vooraf rijke boeren en mensen die achteraf woonden hadden veel te lijden onder de constante dreiging.

De rovers hadden de gewoonte uit de nacht op te duiken en in het karhok een wiel van de kar te schroeven. Een paar mannen rolden het wiel daarna op de voordeur af die dan met grof geweld het huis binnenvloog. De bende volgde onmiddellijk en de boer mocht blij zijn als hij er zonder kleerscheuren af kwam.

De rovers hielden zich schuil in de uitgestrekte bossen van Slabroek, maar hoe de gendarmen ook zochten, nooit vonden ze enig spoor van Kobus en zijn gezellen. Als ze een deel van de bossen probeerden te omsingelen bleek de bende zich juist ergens anders te bevinden.

Vooraf hun mysterieuze hoofdman was ongrijpbaar. En dat was geen wonder. Iedereen wist het zeker; Kobus had een pact met de duivel gesloten en kon dingen waartoe anderen niet in staat waren. Sommige boeren lieten hun woning zegenen door de pastoor, doch hoeveel

wijwater de goede man ook op de muren sprenkelde; de zwarte bende trok zich nergens iets van aan.

Fig. 1: De bossen van Slabroek, waar de zwarte bende zich volgens de volksverlevering schuil hield.

De oude weduwe

Toch was Kobus niet zo'n kwade als je zou denken.

Zo leefde er op Slabroek een weduwe in armoede met haar zeventienjarige zoon. Deze hielp zijn moeder zo goed mogelijk, maar ze miste toch haar man in het dagelijkse werk.

Ze had de grootste moeite de huur bij elkaar te brengen voor haar hardvochtige huisbaas, de heer van Herpen.

Deze heer had bedreigd het vrouwtje op straat te zetten indien ze voor kerstmis de twintig guldens huur die ze hem schuldig was niet had betaald. Ze had nog maar een paar dagen, maar had het geld niet bij elkaar kunnen krijgen.

En alsof dat nog niet erg genoeg was, was het in de omgeving onveiliger dan ooit. Het was weer winter en dan was de zwarte bende actief. Bijna iedere nacht werd er wel weer ergens ingebroken. De weduwe wist wel dat bij haar niets te halen viel, maar toch voelde ze zich slecht op haar

gemak, zo alleen en afgelegen op de heide, zonder man in huis.

Het was een koude donkere nacht; vlak voor kerstmis.

De weduwe zat te piekeren bij het haardvuur, toen er plots op de deur werd geklopt. Haar zoon lag al in bed. Zou ze hem wakker maken? Nee, hij had al zo hard gewerkt die dag. Nerveus deed ze de deur open en zag een grote man in de duisternis staan met een mand op zijn rug. Het was duidelijk geen rover, want zijn gezicht was niet zwart gemaakt. Hij vroeg haar vriendelijk of hij zich aan de haard mocht warmen, en natuurlijk kon ze dat als christen niet weigeren, want het weer was guur en nat.

Ze stookte het vuur op, terwijl de man zwijgend plaats nam bij de haard. Er hing een drukkende stilte en over het weer waren ze ook zo uitgepraat. Na een kort gesprekje over het weer, zaten de weduwe en de vreemdeling zwijgend in het vuur te staren, terwijl de wind rond het huisje hilde. De man onderbrak de stilte door te vragen of ze misschien een spekkook voor hem wilde bakken. Hij zou haar er goed voor betalen en rammelde met een aardig gevulde geldbuidel. Het vrouwtje ging meteen aan de slag en al snel zat de vreemdeling met smaak te eten en hij werd steeds spraakzamer. Het werd een gezellig gesprek, want de man bleek vriendelijk en begrijpend. En al snel vertelde ze hem over haar problemen met de Herpense heer en haar huurschuld. Hoe meer ze daarover sprak, hoe meer belangstelling de vreemdeling toonde. Uiteindelijk vroeg hij haar hoeveel geld ze de heer nu eigenlijk schuldig was en, enigszins minder op haar gemak nu, vertelde ze hem dat het twintig guldens waren.

‘Twintig gulden’, mompelde de man, ‘goed, ik zorg dat jij die twintig guldens nog voor de kerst hebt.’ De vrouw schoot in de lach. Hoe moest zo’n landloper aan dat bedrag komen?

Maar de man verzekerde haar dat het hem volle ernst was. Daarop vroeg hij haar of hij voor een nacht op de balken in het hooi mocht slapen. Ze schrok daar wat van; zo’n vreemde man op haar zolder en zij een eerbare weduwe!

Hij bemerkte haar aarzeling en verzekerde haar dat ze nergens bang voor behoefde te zijn. Aarzelend stemde ze toe en de bezoeker klom op de zolder waar het al snel doodstil werd.

Die nacht deed de weduwe geen oog dicht. Telkens als ze iets meende te horen, verstijfde ze van schrik. Hoe had ze zoiets kunnen doen?

Als hij maar niet ’s nachts op zou staan om haar te bestelen!

De nacht leek eindeloos te duren en toen ze ’s morgens opstond was ze er van overtuigd dat de landloper vertrokken zou zijn. Doch tot haar grote verbazing stond de man in de keuken toen ze nog maar net op was!

Hij was zo vriendelijk dat ze hem nog een kop koffie mee liet drinken. Uiteindelijk bedankte hij het vrouwtje voor alles en verzekerde haar nogmaals dat hij haar voor kerstmis de twintig gulden zou brengen. Daarna nam hij afscheid en liep door de ochtendnevel de hei op.

De weduwe rekende er niet op hem nog ooit terug te zien. Hoe kon zo’n landloper aan zulk een bedrag komen en waarom zou hij het dan aan haar geven?

Het was de dag voor kerstmis en het had hard gevoren. De bossen van Slabroek zagen wit van de ijzel.

De weduwe was juist bezig de ketel boven het vuur te hangen, toen daar opeens die vreemde kerel weer binnen stond. Ze schrok van hem, maar hij sprak haar vriendelijk toe.

‘Ge ziet dat ik m’n woord houd. Hier is ’t geld. Morgenavond kom ik weer langs en als ge dan nog zo’n lekkere spekkoeke voor me wilt bakken staan we gelijk.’

Het vrouwtje was zo verbaasd dat ze niet wist wat ze moest zeggen. Ze schoof een stoel bij maar de man zei dat hij geen tijd had; hij moest er vandoor. Wel wilde hij nog van haar weten wanneer de heer van Herpen eigenlijk z’n geld kwam halen. Nou, dat wist ze niet zeker. Hij zou met kerstmis komen, dus ze verwachtte hem elk moment.

De landloper raadde haar aan de heer een papier te laten ondertekenen waarin stond dat ze haar rekening had betaald en aan niemand te zeggen hoe ze het geld had gekregen. Daarna verdween hij in de bossen.

Dankbaar keek ze hem na.

De volgende dag zat ze al klaar met het beslag voor een flinke stapel spekkoecken, maar de vreemdeling kwam niet opdagen. Op tweede kerstdag kwam hij ook al niet. Ze vond het jammer want ze wilde hem graag bedanken. De volgende dag hoorde ze iemand op haar hutje afkomen. Ze wilde al beginnen met bakken, maar de deur vloog open en de heer van Herpen stapte de kamer binnen. Hij snauwde haar toe dat hij voor zijn geld kwam. Bevend legde ze snel de guldens op tafel en vroeg hem te tekenen voor ontvangst. De heer nam zijn geld, tekende en smet de deur hard achter zich dicht. Opgelucht zakte het vrouwtje neer op een stoel. Dat zat er gelukkig op!

Even later reed de Herpense heer hoog te paard het bospad af, zijn volle geldbuidel aan zijn riem. Toen hij in de schaduwen van een paar hoge dennen reed stond er opeens een kerel op het pad. Een kerel die niet opzij ging. De heer schrok toen hij zag dat de vreemdeling een geweer op hem richtte.

‘Zo’, zei de man. ‘stap maar eens snel af en laat zien wat ge in uw buidel hebt.’

Wat kon de heer doen? Helemaal alleen, midden in de bossen, met een gewapende rover tegenover zich? Precies, helemaal niks.

Hij gaf de overvaller dus zijn geldbuidel en was al lang blij dat hij het er levend af bracht. Alsof alle duivels uit de hel hem op de hielen zaten joeg de heer van Herpen zijn paard over het bospad, om toch maar zo snel mogelijk de bewoonde wereld te bereiken.

De heer had kennis gemaakt met Kobus van der Schlossen. Hij was het die de weduwe geholpen had. En nu had hij zijn geld terug... mèr rente!

Hoe zeer de heer van Herpen ook zijn best deed geheim te houden wat hem was overkomen, al snel deed het verhaal de ronde over het platteland. Overal werd gelachen om de heer en hoewel men nog steeds bang was van Kobus van der Schlossen had men nu toch wat meer sympathie voor hem.

Op de markt

Korte tijd later verkocht een rijke boer uit Nistelrode zijn biggen op de Udense markt. Hij had er een goede prijs voor gekregen. Maar een paar nachten daarna brak de zwarte bende bij hem in en ging er vandoor met zijn geld en het goud dat zijn vrouw ’s zondags om haar hals had hangen.

Een andere boer had voor een spotprijsje een kalf gekocht, maar de volgende ochtend was het uit zijn stal verdwenen.

Op iedere kermis of markt dook Kobus van der Schlossen op. Of het nu in Herpen, Uden, Ravenstein, Gemert, Grave of Cuijk was. Na afloop zat hij dan in de plaatselijke kroeg de boeren royaal te trakteren. Wat de gulzig drinkende boeren niet wisten was dat ze zich van hun eigen centen zaten te bezatten!

De kasteleins hielden hun mond wel dicht. Ze hielden de rover liever te vriend. En de gendarmen waren destijds al even voorzichtig als onze huidige politie: als ze hoorden dat de rover op de markt was zorgden ze er wel voor dat ze elders belangrijke zaken hadden.

Maar de heer van Ravenstein had er genoeg van. Hij eiste dat Kobus gepakt werd.

Omdat iedereen nu onderhand wel wist dat de roverhoofdman altijd op de markt te vinden was besloten de gendarmen een list te bedenken. Op de meimarkt in Ravenstein liepen ze rond, verkleed als kooplui en boeren. Als Van der Schlossen zich zou vertonen zou hij niet kunnen ontsnappen. Ze gaven hun ogen goed de kost maar zagen niets. Toen het avond werd wisten ze het zeker: De beruchte rover was niet op de markt geweest. Maar intussen zaten boeren uit de wijde omtrek zich thuis af te vragen waar hun opbrengst van de markt nu gebleven was...

De Brobbelbies

Dat Kobus een verbond met de duivel had gesloten was zeker. Hij kon namelijk toveren.

Zo kwamen een paar gendarmen de rover eens tegen in de bossen van Slabroek.

Onmiddellijk zetten ze de achtervolging in en bijna hadden ze hem te pakken. Maar toen sprong Kobus met een plons in een ven en veranderde voor de ogen van de verbaasde gendarmen in een bos biezen. Door zijn sprong en de transformatie borrelde –in de volksmond ‘brobbelde’– het water nog na. Daarom heet die plek nog altijd ‘Brobbelbies’.

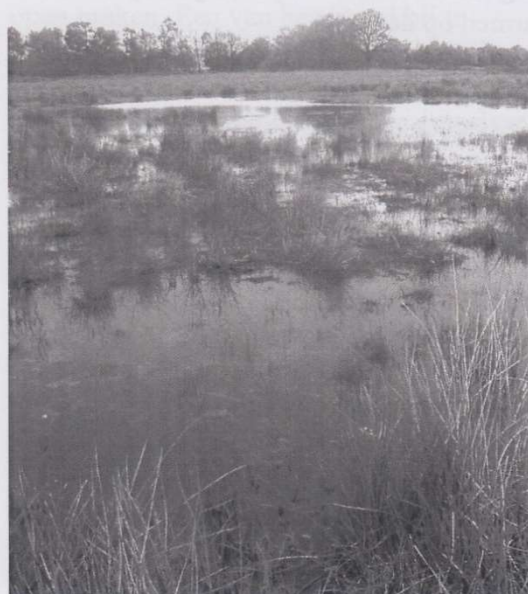

Fig. 2: Een vennetje in de Brobbelbies, Slabroek.

Gevangen

Op een zomerdag was Kobus naar de Udense markt geweest waar hij de boeren weer flink had getrakteerd.

Maar deze keer had hij zelf ook iets te veel op en daardoor was hij minder voorzichtig dan anders.

Toen de avond viel voelde hij zich te moe om de veiligheid van de bossen rond Uden

op te zoeken dus stommelde hij herberg de Zwaan binnen.

Hij sprak de vrouw achter de toog aan.

'Ziet ge dit mes?' vroeg hij en toonde haar een groot scherp mes. Nerveus knikte ze van ja.

'Wees maar niet bang, ik doe niks,' zei hij.

Hij stak het mes stevig in een houten tafel.

'Als het mes op en neer begint te zwaaien moet ge me snel wakker maken.' De vrouw, die wel wat gewend was in haar kroeg, beloofde hem dat te doen en al snel lag Kobus diep te slapen, zijn kop en armen op de tafel.

Maar onderwijl sloop een groep gendarmen op de herberg af.

Ze hadden de grote vreemdeling binnen zien gaan en vermoedden dat het wel eens Kobus van der Schlossen zou kunnen zijn. Opeens begon het mes te bewegen. Steeds harder ging het te keer, totdat het handvat bijna de tafel raakte. De vrouw was haar belofte al lang vergeten en lette niet op. Toen Kobus wakker schrok, stormden de gendarmen juist door de voordeur binnen. Zonder te aarzelen rende hij op de achterdeur af en zette het op een lopen.

Gelukkig waren de gendarmen niet zo slim geweest om ook iemand aan de achterkant van de herberg te zetten. Hij rende door de velden in de richting van Zoggel. Toen de mensen die ruige kerel daar zagen rennen, gevolgd door een paar gendarmen, schoten ze de wetsdienaars te hulp. Met hun klompen in hun handen snelden ze achter hem aan. Maar Kobus was slim en trok al rennend zijn kiel uit, zodat ze geen goede grip op hem zouden krijgen. Toen hij over de Hoenderenbos rende zag hij een paar boeren aan het werk en riep hen toe: 'Houdt den dief! Houdt den dief!'

Omdat de boeren dachten dat Kobus achter een dief aanzat schoten ze hem te hulp en

renden met hem mee. Al snel waren er een paar die voor de rover uitrenden!

Maar in de buurt van Erp begon Kobus moe te worden. Zijn voeten werden zwaarder en hij begon moeilijk te ademen. Op Knipperdul haalde een boerenknecht hem in en trok een zakmes waarmee hij Kobus' riem afsneed. De broek van de rover begon te zakken en dat rent nu eenmaal niet zo gemakkelijk.

Al snel viel zijn broek hem om de enkels en daar viel hij met zijn gezicht op de grond.

De gendarmen bonden hem stevig vast en in processie werd de gevangene naar Uden gevoerd. Het nieuws ging als een lopend vuurtje rond door het Land van Ravenstein: Kobus van der Schlossen was gevangen!

In Uden werd hij opgesloten en de trotse gendarmen gingen hun overwinning vieren in de herberg. De hele dag bleven ze zuipen en toen het begon te schemeren zaten ze luidkeels te zingen.

Hun gevangene waren ze al lang vergeten. Maar Kobus had veel vrienden.

En een paar van die vrienden waren naar Uden gekomen zo gauw ze het nieuws hadden gehoord. Terwijl een van hen de gevangeniskelder in de gaten hield, lette een andere op de herberg met de gendarmen.

Toen het donker was sloop de rest met een omgezaagde boom naar de gevangenis. In de verte hoorden ze de dronken gendarmen zingen. Daar hoefden ze in ieder geval niet bang voor te zijn. Met een man of zes grepen ze de boom vast en gingen klaar staan. Driekske de Pieper telde af en bij 'drie' stormden ze op de deur af. Met een flinke knal vlogen ze naar binnen en toen de eerste Udenaren buiten kwamen kijken waar dat geluid vandaan kwam was Kobus

al weg. Tegen de tijd dat ze de dronken gendarmen aan het verstand hadden gebracht wat er gebeurd was dwaalde de zwarte bende al weer door de bossen. En toen de heer van Ravenstein hoorde wat er gebeurd was ontsloeg hij onmiddellijk die zuipende gendarmen. Nog lang werd er door het hele land om de wetsdienaars gelachen.

Natte voeten

Op een dag zaten de gendarmen en een groep boeren Kobus op de hielen. De schout had een klopjacht georganiseerd en ze waren hem tegen het lijf gelopen. Uiteindelijk wisten ze hem in een Huisselings waardje te drijven. Nu hadden ze hem dan eindelijk! Maar hoe ze ook zochten, hij was nergens meer te bekennen. Ze snapten er niets van. Een van de boeren kreeg opeens hoge nood. Hij maakte gebruik van een knotwilg die vlak naast hem stond. Maar er was iets raars aan de hand met die wilg. Die stond daar vroeger toch niet? En de boer had gelijk. Het was Kobus van der Schlossen die zich in die boom had veranderd. Toen de gendarmen en de boeren terug in Ravenstein kwamen liep de rover al weer vrij rond. Maar hij had wel nog steeds natte voeten.

Een jachtongeluk

In een donkere nacht liep de zwarte bende over de Velmolen naar Boekel. Op den Burgt woonde een boer die zo rijk was dat hij zijn geld niet eens meer kon tellen. Maar Kobus was heel goed in het tellen van geld en wilde de boer wel eens komen helpen. In het karhok van de boerderij schroefden de rovers een wiel van de kar. Daarna gingen ze een meter of tien van de

woning af staan en renden met het rad op de voordeur af. Het rad vloog met deur en al naar binnen, gevolgd door de bende. Maar de boer had een knecht die vroeger soldaat was geweest en zijn geweer bewaard had. Dat was altijd handig om eens wat te stropen.

Toen de knecht de rovers binnen hoorde stormen aarzelde hij geen moment. Hij greep zijn geweer en snelde de trap af. Voorzichtig keek hij in d'n herd.

Een paar rovers waren de boer aan het mishandelen terwijl anderen de kasten open braken. Een van hen stond bij te lichten met een lantaarn. De knecht mikte en schoot.

Een van de rovers sloeg tegen de grond en gilte het uit.

'Ben maar niet bang, Hannes', riep de knecht tegen zijn baas en deed gauw de deur naar de herd dicht.

'Ik ben zo klaar met laden!'

De bende hoorde hem achter de gesloten deur zijn geweer laden. Snel pakten ze hun getroffen bendelid Maonus de Slappe op en gingen ervandoor.

De knecht ging hen achterna en riep: 'Nou moet ge niet gaan lopen, zo erg is 't toch niet!' Maar de rovers verdwenen in de nacht zo snel als hun benen hen konden dragen.

De volgende dag lag Maonus de Slappe op zijn buik op de tafel bij de dokter in Huisseling. Een hele middag was deze bezig om alle hagelkorrels uit Maonus' achterwerk te halen.

Hoe dat gebeurd was? Het verhaal aan de dokter was, dat ze met een paar man op jacht waren geweest en dat toen de jager, die achter Maonus liep over een boomwortel was gevallen. Met zijn geweer in de hand. En als je er dan vóór loopt...

Een ontsnapping uit Ravenstein

Op een nacht brak Kobus in Ravenstein in bij een rijk burgerhuis. Toen hij met zijn buit de woning wilde verlaten begon er opeens een hond te blaffen en hoewel Kobus zich snel uit de voeten wilde maken verschenen er al meteen mensen op straat om te zien wat er aan de hand was. De roverhoofdman ging op de vlucht, maar op de kinderkopjes van de Ravensteinse straten schoot hij niet echt op. Toen zag hij een kar voorbij rijden, volgeladen met zakken meel. Snel sprong hij daar achter op en verborg zich.

Toen de kar de stadspoort uit reed werd hij wel doorzocht, maar niemand die Kobus zag. En dat was geen wonder, want hij had zich in een meelzak veranderd.

De rover was weer ontsnapt.

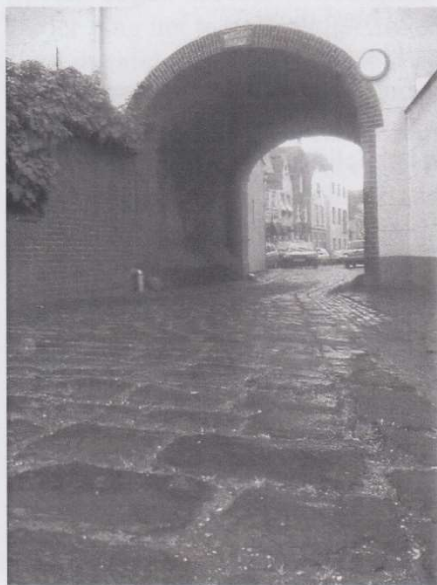

Fig. 3: De Maaspoort in Ravenstein, een van de drie stadspoorten van het stadje. Op de voorgrond de karakteristieke keien, waarop Van der Schlossen zo moeilijk vooruit kwam.

De biecht

Op een dag klopte Van der Schlossen bij de pastoor van Demen aan en verzocht hem dringend zijn pastorie te verlaten en mee te komen. De geestelijke werd geblinddoekt en meegevoerd, de bossen in. De roverhoofdman legde hem uit dat hij iemand die ter dood veroordeeld was de biecht af moest nemen.

De pastoor deed wat hem gezegd werd, waarna de rovers hem weer lieten gaan. Op weg naar huis hoorde hij achter zich een schot. Het vonnis was voltrokken.

De strijd bij de molenaar

Op een koude winteravond zat de zwarte bende verscholen achter de Bagijnewal in het bakhuis in Grave.

De molenaar had die dag zó op zitten scheppen in de kroeg over zijn rijkdom dat Kobus wel eens wilde weten of hij er echt zo warm bij zat.

Kobus zelf was er nog niet en zijn bende zat in het bakhuis op hem te wachten.

Maar de rovers waren niet alleen in het gebouw. Jan, de knecht van de molenaar, had zich verstopt achter een paar zakken meel in het donker en zat zich daar nu zo stil mogelijk te houden. De molenaar had hem eruit gegooid. Hij was zo vaak in het holst van de nacht dronken thuis gekomen dat de molenaar er genoeg van had. Hij had tegen Jan gezegd: 'En als ge nou weer een keer zó zat en zó laat thuis durft te komen dan kom je d'r niet meer in en dan kun je achter mekaar vertrekken!'

En hoewel Jan beterschap had beloofd was het die avond zo gezellig geweest in de kroeg dat hij tóch weer zat was thuisgekomen. En inderdaad; de molenaar had hem er niet meer ingelaten en gezegd dat ie op kon donderen. En daar stond de knecht dan op de koude keien van de

Bagijnnewal, midden in de nacht. Omdat hij niet zo goed wist wat hij nu moest doen, was hij maar in het bakhuis gekropen om daar te overnachten. Het was er tenminste warm!

En toen waren die rovers binnengeslopen en daar zat hij nu.

Hij was doodsbang. Als ze hem zouden horen was het afgelopen met hem.

Ook de rovers waren stil. Af en toe hoorde hij ze fluisteren. 'Kobus zal nou wel gauw komen, want het is al twaalf uur geweest.' Maar er kwam niemand. Uiteindelijk kwam een ander bendelid binnen.

Hij vertelde hen dat Kobus niet zou komen, hij had iets anders te doen. Ze moesten allemaal maar naar huis gaan en de volgende nacht zouden ze het opnieuw proberen.

De knecht hoorde de bende het bakhuis verlaten, maar pas toen het licht begon te worden durfde hij zich te bewegen. Hij liep snel naar buiten en tikte tegen de bevroren ruiten waarachter de molenaar nog lag te slapen. Toen die door had wie er zo vroeg tegen het raam stond te trommelen begon hij flink te vloeken.

Maar daar was Jan niet bang van en hij bleef aandringen. 'Ge weet wat ik gezegd heb', zei de molenaar. 'Ge kunt opsodemieteren.' En hij draaide zich nog eens om.

'Ja maar', zei Jan, 'als ge niet wilt luisteren, maken ze je kapot. De zwarte bende is vannacht hier geweest.'

De molenaar was ineens klaarwakker. Snel liet hij Jan binnen en voor de haard vertelde deze zijn verhaal. De molenaar dacht eens diep na. Toen bedacht hij een plan.

Jan mocht in ieder geval blijven. Na de koffie reed de knecht, die blij was zijn werk terug te hebben, op de kar Grave in.

Tegen een uur of vier kwam hij bij de molen terug met zijn kar vol stro. Maar onder het stro zaten een stuk of vijf gendarmen verborgen, verkleed als kooplieden.

Die kerels verstopten zich door het hele molenaarshuis. En toen begon het wachten. Uren lang zaten ze verscholen en de spanning was te snijden. Met de zwarte bende viel niet te spotten en het zou wel eens gevaarlijk kunnen worden die nacht. Midden in de nacht, toen alles doodstil was, klonk er opeens een doffe klap op de voordeur. Die deur kon daar niet tegen en de splinters vlogen de kamer binnen. Elf zwarte kerels stormden de herd in en gingen op de slaapkamer van de molenaar af.

Opeens sprongen de gendarmen tevoorschijn. Er ontstond een flinke vechtpartij.

Kobus van der Schlossen sloeg met zijn lantaarn die van de gendarmen aan scherven en het werd pikdonker in de kamer. Maar de kerels vochten gewoon door.

In de verwarring sloegen de rovers soms op hun gezellen in en ook de gendarmen vochten met hun eigen collega's.

De knecht stapte binnen met een brandende kaars en in het zwakke lichtschijnsel zag hij Kobus op een raam afduiken.

De roverhoofdman schreeuwde nog 'Redden wie zich redden kan!' en sprong toen door het raam naar buiten. Een paar rovers wisten hem te volgen, maar toen de zon opkwam zat een flink aantal gehavende leden van de zwarte bende opgesloten in het cachot van Grave. De gendarmen zelf waren er ook niet zonder kleerscheuren af gekomen, maar ze hadden in ieder geval de rovers gevangen.

Vier van de bandieten eindigden aan de galg. Iedereen in het Land van Ravenstein was bang dat Kobus van der Schlossen ze zou proberen te bevrijden, maar er gebeurde niets.

Later werd verteld dat hij zich tussen de toeschouwers bij de terechtstelling bevond.

Kobus op het rad

Een rijke weduwe woonde helemaal alleen in een afgelegen boerderij.

Niemand begreep hoe ze het aandurfde in zulke gevaarlijke tijden daar helemaal alleen te blijven zitten.

Op een dag verscheen een vreemdeling op haar erf. De weduwe was juist bezig water uit de put te halen toen opeens een man achter haar stond. Hij stelde zich voor als een koopman die eens kwam kijken of er hier niets te verdienen viel. Intussen gaf hij zijn ogen goed de kost en nam ieder detail van het erf en de hoeve in zich op.

‘Hebt ge het trouwens al gehoord?’ vroeg hij. ‘Ze hebben Kobus van der Schlossen gepakt.’ Hij zette een voet op het kar wiel dat tegen het bakhuis aanleunde.

‘Op het moment hangt ie op het rad’, verzekerde hij haar.

Nee, dat had ze nog niet gehoord! En eigenlijk wist ze ook niet zo goed of ze daar wel blij mee was. Ze hoorde zulke rare verhalen over hem. Hij was dan wel een rover, maar hij scheen toch altijd goed voor de armen te zijn. Stelen mocht natuurlijk niet, maar om hem nu meteen op het rad te leggen... Nee, ze vond niet dat hij dat verdiend had.

De vreemdeling leek opeens in de war. Zonder te groeten draaide hij zich om en liep het erf af.

De weduwe heeft nooit geweten dat ze onbewust een plan om haar boerderij te overvallen had verijdeld. Want de

vreemdeling was niemand minder dan Kobus van der Schlossen zelf, die nu toch maar van gedachte was veranderd.

De kindermoord

Uiteindelijk werd er niet meer zo veel gehoord over Kobus. De kasteleins zagen hem nooit meer in de kroegen en diep in de bossen tussen Uden en Nistelrode vonden de gendarmen een paar verminkte lijken die waarschijnlijk leden waren geweest van Kobus’ bende.

Soms hoorde men geruchten over vechtpartijen tussen de rovers in ver weg gelegen herbergen. Maar niemand wist iets concreets.

Op een nacht sloeg de bende toch weer toe, harder dan ooit.

In de buurt van de Graafsediek onder Beers roeiden de bendeleden op een afgelegen hoeve af.

Het was winter en het water stond zo hoog dat de boerderij alleen op deze manier te bereiken was.

Een van de meiden van de boer was op de kermis opgetrokken met een knappe jongeman en had al snel haar mond voorbij gepraat. Ze had hem verteld dat de boer stinkend rijk was en erger nog, ze had hem ook nog verraden waar dat geld verborgen lag: in het bed van zijn jongste kind.

Wat ze niet wist, was dat de jongeman lid van de zwarte bende was.

En nu slopen de rovers geruisloos door de woning.

Het gezin had veel kinderen en die wilden ze niet wakker maken.

Voorzichtig tilde Kobus zelf het slapende jongste kind uit zijn bed en legde het op twee stoelen die hij van tevoren tegen elkaar had geschoven.

Daarna begonnen ze de buit in zakken te laden.

Maar toen sloeg het noodlot toe.

In het pikdonker stootte een van de rovers per ongeluk tegen een van de stoelen aan. Met een smak viel het kind op de grond en begon vreselijk te huilen. De boerin schrok wakker en snelde naar het vertrek waar haar kind hilde, maar de deur werd stevig dicht gehouden. De boer sprong ook uit bed en samen met zijn vrouw probeerde hij de deur open te breken. Kobus was nog lang niet klaar en wist even niet wat hij moest doen.

In machteloze woede probeerde hij het kind tot zwijgen brengen door het een prop in de mond te duwen, maar tevergeefs. Zonder na te denken over wat hij deed kneep hij met zijn grote handen in de keel van het kind...

En toen werd het opeens akelig stil in de kamer.

Geschrokken sprong Kobus door het raam naar buiten, gevolgd door zijn bende.

Toen de radeloze ouders eindelijk binnenbraken troffen ze hun kind dood op de grond aan.

De roversbende was in de nacht verdwenen.

Een paar dagen later visten de gendarmen een paar verminkte lijken uit de Maas tussen Ravenstein en Grave. Het gerucht deed de ronde dat een van deze lijken het bendelid was geweest dat de stoel had omgelopen en Kobus van der Schlossen tot een kindermoordenaar had gemaakt.

En inderdaad bekende een later gepakte rover dat Kobus die nacht vreselijke ruzie had gemaakt met zijn bende. Hij had de onhandige rover de schedel ingeslagen. De andere lijken waren er een paar die het voor hem hadden opgenomen.

Het einde

Er werd nu meer dan ooit jacht gemaakt op Kobus van der Schlossen.

Tallose gendarmen speurden de bossen af en hielden een oog op de boerderijen van arme mensen waarvan vermoed werd dat de roverhoofdman ze ooit had geholpen.

Op een stormachtige novemberavond klopte een vermomde gendarme aan bij een boerderijtje op Slabroek bij Uden. Het was de boerderij van de oude weduwe die dankzij Kobus haar schuld aan de heer van Herpen had kunnen betalen, maar de gendarme wist daar niets van.

Hij was op de heide door de regen verrast en wilde zich graag opwarmen bij de open haard. Het vrouwtje durfde hem eigenlijk niet zo goed binnen te laten, maar hij verzekerde haar dat hij op doorreis was naar Bakel, waar zijn moeder woonde en geen kwaad in de zin had.

Ze maakte een paar spekkoecken en zette een pot koffie voor hem, waar hij zich dankbaar tegoed aan deed. De storm raasde om het gebouwtje, maar bij de haard was het warm en gezellig.

Al snel kwam het gesprek op de onveiligheid in de omgeving en de zwarte bende.

De weduwe staarde piekerend in het vuur. Afwezig mompelde ze dat ze het maar niet kon begrijpen. Hij was zó goed voor haar geweest...

Toen de gendarme haar vroeg over wie ze het had probeerde ze gauw het onderwerp te veranderen. Maar even later zat ze zachtjes te huilen.

Toen de gendarme haar bezorgd vroeg wat er aan de hand was vertelde ze hem alles. Hoe Kobus van der Schlossen haar had geholpen de huur aan de heer van Herpen te betalen. En hoe ze zo'n moeite had met

al die verhalen die er nu over hem verteld werden.

Dat hij een moordenaar zou zijn. De gendarme liet niet merken dat hij zich hevig interesseerde voor deze informatie. Zo onschuldig mogelijk vroeg hij haar of ze de roverhoofdman daarna nog ooit had gezien.

Toen begon de weduwe nog harder te huilen en bekende hem dat Kobus de laatste tijd verschillende keren 's nachts langs was gekomen en om onderdak had gevraagd.

Ze liet hem in het hooi op de balken slapen, maar eigenlijk was ze nu doodsbang voor hem. Hij was altijd al voor dag en dauw vertrokken en kwam somber over.

De gendarme bedankte het vrouwtje voor haar goede zorgen en stapte snel de nacht in.

Hij ging onmiddellijk naar de heer van Herpen en vertelde hem dat hij Kobus van der Schlossen nu bijna te pakken had.

De volgende avond trokken de gendarmen zwaarbewapend de bossen in en verborgen zich in de struiken rondom het boerderijtje van de weduwe.

Veertien nachten lang zaten ze daar op wacht.

Het was geen pretje in dat hondenweer, maar op een nacht vlak na Sinterklaas hadden ze geluk.

Het vroom al aardig en het sneeuwde. De gendarmen zagen een donkere gedaante uit de bossen tevoorschijn komen en de boerderij naderen. Hij klopte op de deur en werd binnengelaten. Snel kwamen de gendarmen in actie.

In het achterhuis onder de hooizolder werd vaak geslacht vlees gerookt. Een gendarme stopte een natte prop in het rookkanaal en

wierp een hoop natte spaanders op de stookplaats onder de ketel. Toen verborg hij zich snel onder het stro.

Even later kwam de vreemdeling het achterhuis binnen. Hij ging de ladder op en verdween op de hooizolder.

Een kwartier later sloop de gendarme vanonder het hooi uit en stak zo stil mogelijk het vuur onder de ketel aan.

Daarna voegde hij zich snel bij zijn collega's die met hun geweren in de aanslag rond het boerderijtje stonden te wachten.

Al snel zagen ze dikke rookwolken onder het dak uit komen.

Omdat het rookkanaal dicht zat kon de rook nergens meer heen en verspreidde zich door het hele achterhuis. De weduwe en haar zoon kwamen de voordeur uitgerend, waar de gendarmen hen snel naar de bosrand brachten en hen verzekerden dat hen niets zou overkomen.

Opeens vloog de deur van het achterhuis open en de grote vreemdeling kwam hoestend en vloekend naar buiten. Hij werd meteen gegrepen en voor hij de kans had zich te verdedigen was hij al vastgebonden door de gendarmen.

Toen hem gevraagd werd of hij Kobus van der Schlossen was gaf hij dit toe.

'Dan zijt gij onze gevangene', antwoordde het hoofd van de gendarmen.

De roverhoofdman werd op een kar gelegd en er voor de zekerheid ook nog eens stevig aan vastgebonden. De gendarmen klommen op hun paarden en de stoet trok naar Ravenstein. Kobus was tamelijk ongemakkelijk vastgesnoerd op de kar en door de diepe kuilen in de zandweg werd hij pijnlijk tegen het harde hout op en neer geslagen.

Niemand wist hoe het mogelijk was, maar hoewel het nog nacht was had het grote

nieuws zich zó snel verspreid dat er in Nistelrode en Schaijk al een groot aantal mensen langs de weg stond.

In Herpen hield de stoet stil bij het kasteel waar de heer van Herpen even overlegde met het hoofd van de gendarmen. Ze overwogen Kobus in het kasteel op te sluiten, maar omdat ze bang waren voor een reddingsactie van de overgebleven bendeleden besloten ze hem toch maar meteen naar Ravenstein te brengen. Toen de kar met de beruchte gevangene het stadje binnen reed, zagen de straten zwart van het volk. Allemaal wilden ze die rover zien waar zo veel verhalen over verteld werden.

Toen Kobus in de diepe kerker van kasteel Ravenstein werd gesmeten kon het land eindelijk opgelucht ademhalen.

De terechtstelling

Al snel werd Kobus van der Schlossen door de hoge heren tot de doodstraf veroordeeld.

In de dagen voor de voltrekking van het vonnis probeerde de pastoor van Ravenstein de roverhoofdman te bekeren, maar dat was niet zo gemakkelijk.

Kobus geloofde niet dat er vergiffenis voor zijn misdaden bestond.

Maar na lang redeneren slaagde de pastoor er toch in de rover met God te verzoenen.

Toen de dag van de terechtstelling aanbrak was Ravenstein te klein om alle toeschouwers een plaatsje te geven. Van heinde en verre waren nieuwsgierigen naar het stadje getrokken om Kobus van der Schlossen te zien sterven.

Toen de gevangene het schavot op de markt van Ravenstein besteeg verstomde het geroezemoes van de menigte.

Hij begon te spreken.

‘Mensen’, zei hij, ‘ik vraag u allemaal vergiffenis. Ik weet dat ik boeten moet voor wat ik gedaan heb. Ik zál er ook voor boeten. Ik hoop dat onze Lieve Heer me genadig is. Als ik u nog een goede raad mag geven is het dit. Stuur uw kinderen toch nooit zonder een cent of iets naar ’n markt of kermis. Want zó heb ik het stelen geleerd. Toen ik ’n keer naar de Herpense markt ging had ik geen rooie cent op zak. En ik haalde een mikske weg. Dat was het begin... en... Houdt een hond. Als ge geen grote bekostigen kunt, dan maar ene kleine. De honden hebben me ’s nachts vaak verjaagd.’

Dat waren zijn laatste woorden. Hij werd door de beul geradbraakt en opgehangen. En daarmee kwam er een einde aan de jarenlange terreur in het Land van Ravenstein.

Jacobus van der Slossen: de geschiedenis

De zwartmakers

De 'zwarte bende' uit de volksverhalen is gebaseerd op de zwartmakers, een aantal bendes die vooral actief waren tussen 1692 en 1699, met een korte opleving in 1712 en 1713.

De naam van de bende is een verwijzing naar hun gewoonte om voor een overval het gezicht zwart te maken met buskruit, roet of bakvet om niet herkend te worden. De eerste zwartmakersbendes, waar we hier mee te maken hebben, bestonden uit twee takken: De Brabantse en de Gelderse tak.

De Brabantse tak, die waarschijnlijk tussen 1691 en 1694 ontstond, was de grootste: er zijn zo'n honderd en tien namen van bendeleden bekend. Binnen die groep waren de zwartmakers in weer drie kleinere afdelingen verdeeld.

Het begon bescheiden. Er werden kleine inbraken gepleegd door een of twee daders, maar later kwam daar nog afpersing en straatroof bij.

In de latere fase werden grote overvallen gepleegd op boerderijen en woningen waar vaak groepen van een man of tien bij betrokken waren.

De rovers begaven zich dan 's nachts met zwartgemaakte gezichten naar hun doelwit waar wachtposten werden uitgezet. Meestal werd vervolgens de voordeur ingeramd met een houten paal. Gewapend met pistolen en messen drong de bende dan binnen en sloot de inwoners in de kelder op. Daarna werd de woning doorzocht en alles gestolen wat van waarde was. De buit werd later verdeeld of verkocht waarna de opbrengst werd verdeeld.

De meeste van deze overvallen werden gepleegd in Staats- en Spaans-Brabant en in het Land van Ravenstein in 1694 en 1695.

Anders dan bij de kleinere Gelderse scheen het gebruik van geweld vanzelfsprekend bij de Brabantse bendes. Marteling van de slachtoffers om hen te doen verraden waar hun geld verborgen lag was niet ongebruikelijk en soms werd er een moord gepleegd.

De zeventiende eeuw mag dan wel de Gouden Eeuw worden genoemd; op het platteland was het een gevaarlijke tijd. Eenzame landweggetjes kronkelden van dorp naar dorp en van stad tot stad. Het landschap was wild, verlaten en dunbevolkt. Straatroof was een groot probleem en het was niet veilig om lange reizen te maken. Iedereen probeerde voor donker thuis te zijn.

Maar in de afgelegen boerderijen was men zelfs achter gesloten deuren niet veilig. De zwartmakers waren verantwoordelijk voor een uitzonderlijke terreur over Brabant. Verschillende keren werd in de Meijerij van 's Hertogenbosch geklaagd over de angst op het platteland:

...doordien de huijsluijden 's nachts op haere bedde niet connen rusten, jae bij dagh niet ongemolesteert blijven.¹

Uit angst voor wraakacties werd vaak geen aangifte gedaan. En zelfs al stapte een dapper slachtoffer toch naar het gerecht, dan wachten de schepenbanken en de veldwachters zich er vaak wel voor om zich er mee te bemoeien. Niet geheel onterecht, want in Mariënwaard werd een schepen vermoord voor zijn aandeel in de veroordeling van een zwartmaker.

Oorlogsgeweld

Het was geen wonder dat de zwartmakers zo'n succes hadden met hun terreuracties. Ze hadden de perfecte leerschool. Bijna alle bendeleden waren soldaten of voormalige soldaten.

Vanaf 1672 werd de Republiek der Verenigde Nederlanden aangevallen door Engeland, Frankrijk, het bisdom Münster en het keurvorstendom Keulen. Lodewijk XIV, de Franse koning, deed hiermee een poging al het land ten zuiden van de Rijn in bezit te krijgen. Het bisdom Münster deed aanspraak op gebieden in het noorden van Nederland.

Het was het begin van de Hollandse of Tweede Münsterse oorlog.

Het jaar 1672 stond bekend als 'het rampjaar'. Troepen van beide zijden trokken kriskras over het platteland, levend van wat ze in beslag namen bij de radeloze boeren.

Om plunderingen te voorkomen konden de gebieden waar troepen doorheen trokken een 'contributie' betalen om met rust gelaten te worden, maar dat had vaak weinig resultaat.

Veel soldaten die te strak in het gareel werden gehouden kregen al snel jeukende voeten en er werd veelvuldig gedeserteerd vanwege het uitblijven van soldij. Mede daarom wilden de hoge heren wel eens een oogje dichtknijpen, wanneer groepen soldaten op plundertocht uittrokken op het platteland.

De soldaten persten de bevolking af en namen alles mee wat ze wilden. Vrouwen waren niet veilig. Mensen werden vermoord omdat ze tegenstribbelden of zomaar, tot vermaak van de daders.

Fig. 4: Franse soldaten steken in 1672 de kerk van Velp in brand.

Redding kwam toen de keurvorst van Brandenburg, de Duitse keizer en de koning van Spanje het Staatse leger, onder leiding van Prins Willem III, te hulp schoten. De Engelsen werden door Michiel de Ruyter en de Nederlandse vloot verslagen.

De Vrede van Nijmegen bracht in 1678 een einde aan de oorlog.

Toen Lodewijk XIV het in 1688 opnieuw probeerde en de Negenjarige Oorlog uitbrak verboden de Staten-Generaal het betalen van contributie aan de vijand.

Het was de heren namelijk opgevallen dat de bevolking in de Meijerij in de vorige oorlog meer contributie had betaald aan de Fransen dan dat er belasting werd geheven door de Staten-Generaal. Veel dorpen gingen uit angst toch door met het betalen van de vijandelijke troepen en vervalsten de burgemeestersrekening die uiteindelijk naar Den Haag werd gestuurd.

Tot 1697 vocht Frankrijk tegen de Duitse keizer. De Republiek der verenigde Nederlanden koos de Duitse zijde. Het volk betaalde de prijs.

Rovers

Wanneer een oorlog eindigde kwamen duizenden soldaten en huurlingen van verschillende nationaliteiten zonder werk te zitten. Sommigen probeerden een ander inkomen te vinden, maar een groot deel ging op dezelfde voet door als ze in oorlogstijd hadden gedaan. Als ze iets nodig hadden, stalen ze het.

De beëindiging van vijandelijkheden ging dan ook altijd gepaard met een toename van de beroepscriminaliteit.

De legers bestonden uit vrijwilligers en veel jonge mannen uit arme streken kozen voor een leven als soldaat om de bedelstaf te ontlopen. Ook een groot aantal vagebonden die al vroeg een misdadig leven hadden geleid brachten enige tijd door in het leger. Wanneer ze hun militaire loopbaan beëindigden gingen ze terug naar hun vroegere levensstijl. Maar inmiddels hadden ze wel leren omgaan met wapens. Bijna alle zwartmakers bekenden hun eerste misdaden te hebben gepleegd in het leger en zetten de minder glorieuze kant van hun soldateske levensstijl voort in vredestijd.

Tijdens de latere grote overvallen werd er op militaire wijze opgetreden. De rovers konden goed met wapens omgaan en zetten wachtposten uit.

De zwartmaker Arnold Schroeder noemde het beroven van mensen op straat *drinkgeld vorderen*.²

Het militaire aspect was het sterkst bij de bende van Hendrick van Bergeijck, actief tussen Breda en Antwerpen. Er was een hiërarchische structuur en iedere kleinere groep had zijn eigen commandant. Sommige aanvoerders werden met militaire rangen aangesproken. In 1696 sprak de zwartmaker Peter Janssen tijdens zijn verhoor over *Capiteijn Hendrick van*

Bergeijck, luitenant Pier Cuittepon, sergeant Guilljam den Stoeldraijer en corporael Bernt van der Slossen.³

Onder elkaar spraken ze over de bende als een 'compagnie' en een keer omschreef een zwartmaker een lid van zijn bende zelfs als een 'soldaat' van de kapitein der zwartmakers.

De meeste bendeleden werden geboren in de streek waar ze na hun soldatentijd rond dwaalden. Maar ze hoorden niet echt bij de gevestigde bevolking. Ze maakten vaak deel uit van families van buitenstaanders, die een slechte reputatie in de dorpsgemeenschap hadden. Veel van hen hadden ooit een ambacht uitgeoefend, maar waren hun werk kwijt geraakt. De tijd die ze als soldaat doorbrachten was vaak de laatste stap in het proces waarin ze steeds verder ontwortelden uit de samenleving. Sommigen waren tijdens de periode waarin ze deel uitmaakten van de bende werkzaam in reizende beroepen, zoals schoorsteenveger, marskramer, muzikant of bedelaar. Anderen leefden alleen van de roef. Ze verbleven meestal in herbergen en leidden een uiterst mobiel leven, waarbij ze telkens weer terugkeerden naar hun geboortestreek. Het was duidelijk dat bijna iedereen in de dorpen een vermoeden had wie de zwartmakers waren en men deze personen met uiterste voorzichtigheid behandelde. Het waren niet alleen de vagebonden en zwervers die ze overdag op de kermissen en in de herbergen met geld zagen smijten, het waren vaak ook bepaalde families, waarvan de vrouwen en kinderen nog in de dorpen woonden en de mannen een zwerversbestaan leidden. De familie van Beugen uit Berghem was nauw betrokken bij de zwartmakers in het

noordoosten van Brabant. In 1694 schoot een van hen in het openbaar een man neer die hem 'zwartmaker' had genoemd. De Brabantse zwartmakers uit de grensstreek van Spaans- en Staats-Brabant en uit de omgeving ten zuiden van Eindhoven werkten regelmatig samen. De derde Brabantse tak, die uit het Land van Ravenstein, werkte alleen. Meer dan bij de andere takken waren hier afgedankte en soms zelfs nog actieve soldaten uit andere streken blijven hangen die samenwerkten met de plaatselijke zwartmakers waar de familie van Beugen, met Joachem van Berghem als een van de belangrijkste vertegenwoordigers, zo'n belangrijk aandeel in had.

Het Land van Ravenstein

De streek waar de historische Jacobus van der Slossen uiteindelijk als een sagenfiguur herinnerd zou worden bestond ongeveer uit het grondgebied van de huidige gemeenten Boekel, Ravenstein, Schaijk, Uden, Zeeland en een stukje van Grave.

Het Land van Ravenstein lag in het noordoosten van het oude hertogdom Brabant en grensde aan de Meijerij van 's-Hertogenbosch, het Graafschap Megen, het Land van Cuijk en de Commanderie Gemert.

Het omvatte de dorpen Uden, Volkel, Boekel, Zeeland, Herpen, Schaijk, Velp, Reek, Huisseling, Demen, Dennenburg, Deursen, Langel en de hoofdstad Ravenstein; vroeger een van de zestien Nederlandse vestingsteden, tegenwoordig onderdeel van de gemeente Oss.

Het Land van Ravenstein was een heerlijkheid waar een particuliere heer verantwoordelijk was voor het bestuur en de rechtspraak.

Fig. 5: Het Land van Ravenstein. (door Isaak Tirion, 1741)

Het verdrag van Düsseldorf (1629) bracht het Land van Ravenstein onder het bewind van het Duitse huis van Neuburg. De nieuwe landsheer, hertog Wolfgang Wilhelm, was een aantal jaren eerder katholiek geworden en onder zijn bewind werd het Land van Ravenstein een vrijhaven voor katholieken die in de Meijerij van 's-Hertogenbosch hun geloof niet mochten uitoefenen. Uit omliggende gebieden kwamen ze naar deze streek om de mis bij te wonen, meestal in kapellen vlak bij de grenzen.

Johan Wilhelm

Tussen 1690 en 1716 was keurvorst Johan Wilhelm de heer van Ravenstein en hij regeerde vanuit het oude slot Bensberg in Düsseldorf.

Johan Wilhelm was een kleurrijk figuur en een geliefde vorst. Hij was een groot liefhebber van kunst en schoonheid. In de omgeving van het nieuwe slot Bensberg,

dat hij aan het begin van de achttiende eeuw liet bouwen, leeft hij nog altijd voort als een sagenfiguur.

Fig. 6: Landsheer Johan Wilhelm.

Zo zou de keurvorst op een dag zijn verdwaald in de bossen. Voor het eerst in zijn leven kreeg hij toen honger. Hij klopte aan bij een boerderijtje en vroeg de vrouw die de deur opende om een maaltijd. De vrouw, die dacht dat hij een arme jager was, maakte bonen met spek voor hem. Johan Wilhelm begon te eten en beseftte dat deze eenvoudige kost hem veel beter smaakte dan alle verfijnde gerechten die hij in zijn kasteel kreeg voorgezet. Dus toen hij de weg terug had gevonden beval hij zijn kok om bonen met spek voor hem te bereiden. Maar het smaakte hem niet zo goed als in het boerderijtje. Hij liet de

boerenvrouw naar zijn slot brengen om voor hem te koken, maar weer was het niet zo lekker als die eerste keer. Tot hij beseftte dat het de honger was die de simpele maaltijd zo heerlijk had gemaakt. Sinds die dag beweerde Johan Wilhelm dat de boeren van zijn land zich gelukkig mochten prijzen. Door hun harde arbeid smaakte hun eten hen elke dag goed. Een andere keer zwierf hij vermomd als een arme man door zijn land, toen hij een varkenshoeder tegen kwam. Ze raakten aan de praat en Johan Wilhelm vroeg de man hoeveel hij met zijn werk verdiende. De varkenshoeder antwoordde dat het niet bijster veel was. 'Ik ben ook een soort hoeder', zei de vermomde vorst, 'maar ik verdien in één dag meer dan jij in een jaar.' De varkenshoeder antwoordde verbaasd: 'Dan hoed jij vast veel meer varkens dan ik!'

Een slechte reputatie

Johan Wilhelm had een flinke taak voor de boeg, want het ging niet zo goed in het Land van Ravenstein. Aan het eind van de zeventiende eeuw was het gebied niet alleen een vrijhaven geworden voor katholieken, maar ook voor criminelen. Afgedankte soldaten en deserteurs bleven rondhangen in de herbergen en vagebonden en bedelaars zwierven door de velden.

Het openbare geweld in Brabant nam toe. In de Meijerij van 's-Hertogenbosch, grenzend aan het Land van Ravenstein, werden tussen 1672 en 1689 tweehonderd doodslagen en nog meer moorden gepleegd. Slechts zes moordenaars werden bestraft.

Maar ook onder de plaatselijke bevolking scheen het geweld toe te nemen. Zo was Johan Wilhelms eerste maatregel om de

veiligheid te vergroten het verbieden van bruidegomsbier in 1690.

Bruiloften en kermissen waren een welkome onderbreking van de dagelijkse sleur voor het volk en soms kwamen er wel vijf- of zeshonderd 'gasten' opdagen op een bruiloft.

Het bruidegomsbier werd gratis geschonken wanneer er iemand trouwde, maar leidde vaak tot grote gevechten tussen dronken mannen waarbij het mes snel getrokken werd. Er vielen regelmatig doden.

Drankmisbruik was destijds een groot probleem, mede omdat het grootste deel van de bevolking ervan overtuigd was dat dronkenschap goed voor de gezondheid was.

Een andere maatregel die Johan Wilhelm nam was een streng verbod op het vechten met een mes. Voor het trekken van een mes tijdens een gevecht kreeg de schuldige een zware geldboete opgelegd. Indien hij niet in staat was te betalen werd hij op de markt aan de schandpaal geketend.

Wanneer iemand voor de tweede keer werd gepakt en de hogere geldboete niet kon betalen werd hij in het openbaar aan de kaak geketend, waarbij een mes door zijn rechterhand werd gestoken. Hij werd pas losgemaakt als hij het mes door zijn eigen hand heen trok. Bij een derde overtreding werd de dader indien hij de verhoogde boete niet kon betalen openbaar gezeseld, verbannen en vogelvrij verklaard.

Aanwezigen die niet ingrepen werden ook beboet wanneer er een gewonde viel tijdens een gevecht. De herbergier in wiens herberg een vechtpartij met het mes ontstond kreeg een boete opgelegd. Het gerecht was altijd wantrouwig tegenover herbergiers.

Herbergen waren dan ook gevaarlijke plekken. Deserteurs en ex-soldaten brachten er een groot deel van hun tijd door met dobbelen en drinken. Er werd flink gegokt en prostituees deden er goede zaken. En een groot deel van de bezoekers was gewapend.

Naast de talloze vechtpartijen met dodelijke afloop, die er plaatsvonden, waren herbergen vaak ook ware roversnesten. Veel herbergiers werden ervan verdacht aanwezig te zijn geweest bij het verdelen van de buit na een roofoverval. De meeste zwartmakers brachten het grootste deel van hun leven in herbergen door.

Op 10 november 1691 vaardigde de keurvorst een verbod uit tegen het toelaten van bedelaars of vreemdelingen zonder vaste woon- of verblijfplaats in het Land van Ravenstein.

Dit had weinig resultaat en het bleef onveilig op het platteland. Waarom? We vinden een hint in de processtukken van Hendrick Bischoff, een zwartmaker die in Kleef werd terechtgesteld in 1695.

Tijdens zijn ondervraging beweerde hij veel tijd in het Land van Ravenstein te hebben doorgebracht.

Nadat hij vlak bij Herpen een aanvaring had met de vicedrost verzekerde een aantal van zijn gezellen hem dat hij de vicedrost gewoon een som van achttien gulden moest betalen.⁴ Dat zou hem de vrijheid geven om zich ongestoord op te houden in de streek...

Jacobus van der Slossen

Tussen de vreemdelingen die zich in het Land van Ravenstein ophielden vinden we ook Jacobus van der Slossen.

Uit de verschillende processtukken kunnen we een beeld opbouwen van de man die

nog eeuwen voort zou leven in volksverhalen.

Hij werd geboren omstreeks 1659 in of bij Breda als Jacobus Verbosch.⁵

Zijn ouders, Bartel Verbosch en Catelijn, waren boeren die hun hele leven in Breda woonden.

Het gezin had vijf kinderen. Twee meisjes; Jenneken en Anneken, en drie jongens; Jacobus, Bernt en Arrien. Toen Jacobus nog maar heel jong was overleed zijn vader Bartel. Vanaf toen werd hij naar zijn stiefvader Jacobus of Cobus van der Slossen genoemd.⁶

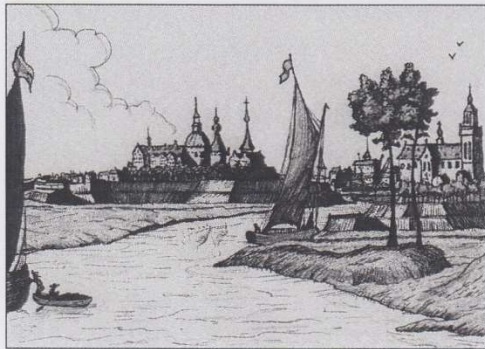

Fig. 7: Breda rond 1650.

Toen de kinderen volwassen werden en het nest verlieten trouwde Anneken met een commissaris (lid van een commissie) waarmee ze in Ginneken bij Breda woonde. Jenneken overleed op jonge leeftijd. Arrien ging als hoedenmaker in Breda werken.

Zowel Jacobus als zijn broer Bernt gingen het leger in. Bernt zou zich later ook bij de zwartmakers voegen (waar hij door zijn gezellen 'corporael Bernt van der Slossen'⁷ werd genoemd) en zijn broer vergezellen tijdens diverse overvallen. De twee broers hadden schijnbaar een sterke band. In 1695 kocht Jacobus Bernt voor zeventig

rijksdaalders vrij toen deze in Jülich vastzat wegens desertie. Tijdens zijn ondervraging in de gevangenis zweeg hij telkens wanneer hem gevraagd werd waar zijn broer zich ophield.

Jacobus van der Slossen werkte korte tijd als boer, waarschijnlijk op de boerderij van zijn stiefvader. Hij werkte ook enige tijd als schoonmaker of schoenmaker. Later diende hij in de verschillende legers die destijds door het land trokken.

Hij was zeven of acht jaar tamboer in het regiment van Luijtenhoeven en als ruiter diende hij drie jaar onder de Spanjaarden en enige tijd in het Keulse leger. In het regiment van de jonge prins van Nassau bracht hij het tot korporaal onder de compagnie van ritmeester Lavinewitz. Ruiters, of kurassiers, waren lichtbewapende soldaten die ingezet werden bij verrassingsaanvallen of het bestormen van vijandelijke kampen. Iedere kurassier was gewapend met pistolen en een zwaard en voerde naast zijn eigen paard een bagagepaard met zich mee. Zoals de meeste van zijn gezellen pleegde Van der Slossen zijn eerste diefstallen in het leger. Het begon klein, met een kalf en een schaap.

Toen hij in Keulse dienst was ontmoette hij zijn latere gezellen Jan van Vlaenderen en Hendrick Bischoff, met wie hij verschillende kleine inbraken pleegde. In de zomer van 1681 doorkruiste het regiment kurassiers van de prins van Oranje het land van Ravenstein. Een van de ruiters die zich tussen de troepen bevond was korporaal Jacobus van der Slossen.

Hij zou in de komende veertien jaar regelmatig naar deze streek terugkeren. Het was in het Land van Ravenstein dat hij bij de zwartmakers terecht kwam en

betrokken raakte bij grote, gewelddadige overvallen. Toen hij als soldaat geen werk meer had, hield Van der Slossen zich net als de andere zwartmakers vooral op in herbergen, waar hij logeerde. Later zou hij beweren dat hij in elke herberg in het Land van Ravenstein wel eens gedronken had. Of hij ooit betrokken was bij de talloze vechtpartijen die destijds in de herbergen en op de kermissen plaatsvonden is onbekend, maar hij beweerde wel Joachem van Berghem te hebben verwond op de markt van Herpen en het gerecht beschuldigde hem ervan aanwezig te zijn geweest bij een doodslag in een herberg bij Grave.

Hij leefde van de misdaad. Samen met zijn gezellen trok hij er regelmatig op uit om ergens een overval te plegen. Van de veertien jaar, waarin hij met zijn bende in het Land van Ravenstein wel eens actief was, verbleef hij volgens eigen zeggen wel twaalf jaar in andere streken. Zo woonde hij een half jaar in Aken, waar een 'vrouwspersoon' hem aan een pas hielp waarmee hij zich voor burger uit kon geven.

Tijdens zijn verblijven in verschillende herbergen werd hij vaak vergezeld door ene juffrouw Konincks uit Roermond, waar hij niet mee getrouwd was. Jaren geleden was hij wel ooit getrouwd geweest, maar toen bleek dat zijn vrouw al met iemand anders was getrouwd werd het huwelijk ongeldig verklaard.

Van der Slossen was een flamboyant persoon. Misschien te flamboyant voor zijn eigen welzijn. Ondanks het feit dat hij geen ambacht verrichte en niets van zijn ouders had geërfd had hij altijd zakken vol geld. Hij hulde zich in dure kleren. In Ravenstein werd hij gezien in een fraaie blauwe mantel en een pruik met zwarte

krullen. Hij reed met juffrouw Konincks in een rijtuigje en wanneer hij alleen was reed hij te paard, met dure laarzen en sporen, gewapend met twee zakpistolen. Zulk gedrag ging natuurlijk niet onopgemerkt voorbij.

Zo lezen we in de processtukken over zijn reputatie:

*Wie isser die niet en weet, dat den bek.de niet geerft noghte gepossessioneert sijnde, geen ambacht noghte officie exercerende, nothans altijd is gecompareert vol van gelt, ende deftigh in de klederen.*⁸

Hoe kwam Van der Slossen nu aan al dat geld?

Roverspraktijken

Met behulp van de processtukken van Jacobus van der Slossen en zijn gezellen kunnen we een lijst opmaken van de misdaden waar hij bij betrokken was, hoewel de meeste hiervan niet meer te dateren zijn.⁹

We zien het patroon dat bij de meeste zwartmakers terugkeert. Kleine diefstallen in militaire diensttijd, gevolgd door inbraken en overvallen en eindigend met grote groepsovervallen waarbij de daders zwart waren gemaakt.

Zoals gezegd begon het allemaal met de diefstal van een kalf en een schaap in het leger.

Korte tijd later overvielen drie gewapende Spaanse ruiters een Oost-Indiëvaarder op straat. Jacobus van der Slossen, zelf ook nog een soldaat, arriveerde net te laat om nog mee te doen. De ruiters maakten vijftientig rijksdaalders, een jas met zilveren knopen en enkele ongeslepen diamanten buit. Van der Slossen deelde niet in de buit. De diamanten bleken

waardeloos te zijn en werden samen met de jas terug gegeven aan het slachtoffer. In Münsterland (tegenwoordig vlak over de Duitse grens bij Gelderland) kroop Van der Slossen samen met Scheper Willem 's nachts met pistolen en messen bewapend door het raam van een houtkoper. Van onder de voeten van de slapende koopman haalden ze duizend rijksdaalders weg.

Scheper Willem en Van der Slossen klommen rond dezelfde tijd door het raam een woning in het gebied van Ahaus (Duitsland) binnen. Uit een kist aan het hoofdeinde van het bed stalen ze vijfhonderd rijksdaalders.

In het dorpje Vrede, vlak bij Ahaus, stal Van der Slossen enkele rijksdaalders uit het tolhuis.

In de nacht van 3 op 4 augustus 1692 overvielen Van der Slossen, Jongen Peer (ofwel Pierre Quittepont) en Scheper Willem het huis van Hendrik Frolijcken in Wessum, vlak bij Ahaus. De drie waren gewapend met pistolen en messen. De buit van ongeveer vijfhonderd rijksdaalders werd volgens het gerecht verdeeld in de herberg *Het Blauwe Schaap* bij Xanten, in aanwezigheid van de waard. Volgens Van der Slossen zelf werd het verdeeld in de 'Hooge Marck', een bos bij Venlo.

Bij de houtkoper Slijsen Gerrit, wonend op de Schipbeek in Diepenheim (Overijssel) werden zeshonderd ducats gestolen. Van der Slossen en Marten Jansen drongen gewapend met pistolen en messen binnen. Vanuit de kelder droegen ze een koffer vol geld naar buiten.

Van der Slossen, Jan Broeckmans, Arnold Schroeder, Herman Warle en drie

onbekende ruiters stootten met een boom de deur van een molen aan de Niers in de Kempen open.

Ze wisten dat er buit op hen lag te wachten, maar helaas wist de molenaar uit een raam te springen. Hij sprong in een aak en roeide snel de Niers over. Aan de overzijde sloeg hij alarm en de rovers sloegen op de vlucht.

Vlak buiten Arnhem braken Van der Slossen, zijn broer Bernt van der Slossen, Goerd 'den boer van Leckercken' en Anthonij van Berghem (van de zwartmakersfamilie Van Beugen) gewapend met pistolen en messen een woning binnen. Maar omdat de bewoners langs twee kanten het huis uit vluchtten moesten ze de aftocht blazen.

Dezelfde groep begaf zich drie dagen later naar het 'Wijkse veer' (waarschijnlijk het Wijkse veer bij Wijk bij Duurstede) waar ze met geweld de deur openbraken en de bewoners de kelder injoegen. Kisten en kasten werden opengeslagen op zoek naar buit. De rovers maakten hun eerdere mislukte overval helemaal goed: de buit bestond uit negenhonderd guldens en twee jassen met zilveren knopen.

In Macharen in het graafschap Megen braken Van der Slossen, Hendrick Bischof, Lindert Leecken en de broers Joachem en Reinder van Berghem met geweld binnen in het huis van Bartel van Hemert. Van der Slossen stond gewapend met pistolen buiten op wacht. De buit bestond uit enkele rijksdaalders, wat goudstukken en gebruiksvoorwerpen.

Tussen elf en twaalf uur 's nachts werd de voordeur van de boerderij van Peter in 't

Ven in het graafschap Moers (tegenwoordig in Duitsland) met een molenwiek ingestoten. Zes rovers drongen binnen, terwijl zes anderen buiten op wacht bleven staan. Onder de zwartgemaakte rovers die binnen kwamen bevonden zich naast Van der Slossen, Hendrick Bischof, Arnold Schroeder en Jan Broeckhuijzen enkele ruiters. Van der Slossen zelf beweerde dat niemand zwart was gemaakt, hoewel zijn gezellen het tegendeel zouden beweren. De bewoners werden door de met pistolen, messen en degens bewapende overvallers in hun nachthemden de kelder ingejaagd. Ze werden schijnbaar ook nog mishandeld, maar Van der Slossen was te druk bezig met het doorzoeken van de kasten om te zien hoe erg. De buit was zo groot dat iedere rover een bedrag tussen vijftig en tachtig rijksdaalders in zijn zakken kon steken. Het gestolen zilverwerk werd in Amsterdam aan een Joodse koopman verkocht. De overvallers waren ten tijde van deze overval allemaal in militaire dienst. Vier van hen waren onbekenden voor Van der Slossen. Hendrick Bischof zou later beweren dat Van der Slossen een buidel goud voor zichzelf zou hebben gehouden.

Van der Slossen, destijds korporaal in het regiment van de prins van Nassau, Jan Broeckhuijzen, Hendrick Bischof, Herman Warle en Arnold Schroeder passeerden op een nacht gewapend met pistolen en messen de Rijn bij Xanten. Ze trokken naar een herberg tegenover een stenen molen in Isselburg, vlak bij Wesel (Duitsland). Met een boom werd de deur ingestoten en de bewoners; een man, zijn vrouw en de meid, werden door Bischof en Van der Slossen naakt de kelder ingejaagd. Broeckhuijzen stond buiten op wacht. Van der Slossen

had naast zijn twee zakpistolen spijkers meegebracht waarmee hij de kelderdeur dicht timmerde en de bewoners opsloot. Terwijl de anderen de kasten in de woning open braken begaf hij zich naar de stal waar hij een paard stal.

Na de overval reed hij hierop alleen naar de Rijn waar hij de veerman extra geld (een patacon) betaalde om hem en zijn gezellen midden in de nacht over te varen. Terwijl hij op hen wachtte dronk hij een paar glazen met de veerman. Het paard werd verjaagd.

De buit bestond uit een zilveren zoutvat, een kom, een beker, een mosterdpot, zilveren lepels en vijf of zes gouden ringen. De lepels en de ringen werden onderling verdeeld. Jan Broeckhuijzen zou Van der Slossen er later van beschuldigen een gouden ring met zeven edelstenen voor zichzelf te hebben gehouden. Het zilverwerk werd door Arnold Schroeder en Herman Warle in Issum voor veertien rijksdaalders verkocht. Dit geld werd later onder de rovers verdeeld.

Begin 1694 werd een huis aan de Luttermolen, twee uur van Venlo, overvallen. Arnold Schroeder, Herman Warle, Jan Broeckhuijzen, Hendrick Bischof en Van der Slossen raapten 's nachts een stuk hout op dat bij de molen lag. Daarmee braken ze de deur open en gingen naar binnen. De bewoners werden gedwongen in bed te blijven liggen terwijl de rovers een aantal gebruiksvoorwerpen en een kleine hoeveelheid geld stalen. Van der Slossen stond buiten op wacht, maar wist volgens Jan Broeckhuijzen wel een stuk gebloemd zijde voor zichzelf te houden. Broeckhuijzen hoorde hem buiten twee schoten lossen, maar wist niet op wie hij geschoten zou hebben.

In Jutphaas bij Utrecht braken Bernt van der Slossen, Marten Jansen, Jan Broeckhuijzen, Hendrick Bischoep en de Spaanse ruiter Erken in bij een onbekende woning. Jacobus van der Slossen was eigenlijk van plan mee te doen, maar hij was door ziekte gevelde in Workum, Friesland. Aanwezig of niet, hij zou er uiteindelijk toch voor veroordeeld worden.

In Puiflijk braken Van der Slossen, zijn broer Bernt, Hendrick Bischoep, Marten Jansen, Lindert Leecken en 'Swart Claesken' via een venster de woning van de weduwe Van Erp binnen. De bewoners werden door de met pistolen bewapende rovers de kelder ingejaagd. Ongeveer duizend guldens aan gouden en zilveren munten werden gestolen, evenals wat zilverwerk dat Marten Jansen en Bernt van der Slossen meenamen.

Rond Pasen van een onbekend jaar klom Bernt van der Slossen door het venster de herberg van de marktschipper Wilhelm van Lobits aan de Waal, twee uur onder Nijmegen, binnen. Hij opende de deur voor zijn broer Jacobus, Hendrick Bischoep, Cobus van Amsterdam, Marten Jansen, den Jongen Peer en Peter Brueselman. Jacobus van der Slossen was gewapend met pistolen en een mes, de anderen droegen geweren. Niemand was zwart gemaakt. De bewoners werden de kelder ingejaagd. Van der Slossen opende de kasten en stal vierhonderd guldens en wat linnen. Hij kocht de buit op en bracht deze naar de woning van Hendersken Snijders bij de Reekse molen, waar Van der Slossen geregeld at en dronk. Van het linnen liet hij enkele hemden maken.

In Heeswijk Dinther, in de Meijerij van

's- Hertogenbosch liepen Van der Slossen, Cobus van Amsterdam('den Clijne Cobus'), Peter Brueselman, Hendrick Bischoep, Bernt van der Slossen en Marten Jansen met geweld de deur van het molenaarshuis in.

De rovers waren volgens Bischoep zwart gemaakt, volgens Van der Slossen niet. Wel waren ze allemaal zwaarbewapend. De bewoners werden de kelder ingejaagd, waarna tien of twaalf rijksdaalders, twee stukken vlees en enkele gebruiksvoorwerpen buit werden gemaakt.

Van der Slossen, Hendrick Bischoep en Peter Brueselman drongen een woning in Vught binnen nadat Bernt van der Slossen door een venster was binnen geklommen en de deur voor hen had opengemaakt. De overval liep uit de hand toen de vrouw des huizes hysterisch uit bed sprong en Van der Slossen beet greep. Omdat ze niet los wilde laten stak Bischoep haar in het donker neer met een mes. Van der Slossen hoorde volgens eigen zeggen een paar dagen later pas over de messteek. De buit bestond uit een ducaton en vier guldens aan kleingeld.

In Mariënwaard, bij Geldermalsen, overvielen de zwartmakers het huis van de schepen Arien van Vulpen. Het was een wraakactie. Van Vulpen was betrokken geweest bij het proces en doodsvonnissen van de zwartmaker 'Stillen Willem'.

Op Van der Slossen na waren alle rovers zwart gemaakt. Van der Slossen, Peter Brueselman, Hendrick Bischoep, Bernt van der Slossen, Cobus van Amsterdam en Marten Jansen drongen de woning binnen waar Van der Slossen zelf de bewoner neerschoot met een snaphaan. De overige bewoners werden met het dode lichaam in de kelder gesmeten, waarna de

zwartmakers er vandoor gingen met honderd rijksdaalders. Het was de enige moord die Van der Slossen gepleegd zou hebben.

Van Joachem van Berghem kocht Van der Slossen een gestolen paard. Zonder medeweten van de veerman gebruikten ze de veerboot om het paard over te zetten bij het Ravensteins veer.

Uit het huis van Roeloff Wellens in Herpen stal Van der Slossen een paard dat hem door Jan Arts, 'de Moor', werd aangewezen. Deze kreeg hiervoor een zakpistool. Van der Slossen verkocht het paard in Keulen voor vijfendertig rijksdaalders.

In 'Bercke' stal Van der Slossen een paard dat hij eveneens in Keulen verkocht voor veertig rijksdaalders.

De kapitein van de Zwartmakers?

Was Jacobus van der Slossen nu wel of niet een roverhoofdman?

In het latere proces noemde het gerecht hem regelmatig *den capitain der Swartmakers*.¹⁰

Uit de beschrijvingen van de overvallen bleek echter nergens of iemand de leiding in handen had en Van der Slossen zelf beweerde dat iedereen even veel te zeggen had.

Hij had wel degelijk de reputatie. In de volksmond werd hij toen al de aanvoerder van de zwartmakers in het Land van Ravenstein genoemd en na zijn dood beschreef een zwartmaker Hendrick van Bergeijck als een *noch groter Capiteijn van dat geselschap als Jacobus Verbos alias Jacobus van der Slossen*.¹¹

Lambert Anthonis van Dongen noemde Hendrick van Bergeijck en Van der Slossen in 1696 *de voornaemste der swartmaekers*.¹²

Eveneens beweerde hij dat Hendrick en Jacobus regelmatig met elkaar optrokken. Een bewering die we vaker tegenkomen. Aangezien Hendrick van Bergeijck de hoofdman was van de grotere zwartmakerstak die tussen Breda en Antwerpen actief was, is het zeer goed mogelijk dat Van der Slossen de hoofdman was van de Ravensteinse tak van de Brabantse zwartmakers. Misschien volgde hij na diens dood Joachem van Berghem op in die functie. Het feit dat hij er door Hendrick Bischoep en Jan Broeckhuijzen van werd beschuldigd buit voor zichzelf te houden pleit ook voor een leidersrol. Het waren meestal de aanvoerders van benden die er later van werden beschuldigd delen van de buit voor zichzelf te houden.

In een enkel geval was het Van der Slossen die de buit opkocht en meenam.

En hoewel hij het nooit heeft toegegeven schenen verschillende misdadigers bij hem verslag uit te hebben gebracht na een aanslag.

Toen in het huis van de scholtis in Niftrik een moord werd gepleegd begaven de daders, Bernt van der Slossen en Hendrick Bischoep, zich na afloop naar de Herpense markt. Volgens ooggetuigen kwamen ze daar Jacobus van der Slossen vertellen hoe de aanslag verlopen was. Hij zou hen eveneens geadviseerd hebben, hoewel hij dit altijd bleef ontkennen.

En laten we niet vergeten dat het Van der Slossen was die het dodelijke schot zou hebben gelost toen de zwartmakers wraak namen op de schepen Arien van Vulpen.

Aanvoerder of niet; Van der Slossen schijnt een figuur te zijn geweest met een zeker charisma. Een man die gezag kon uitstralen en nogal intimiderend was. In zijn processtukken wordt van hem beweerd:

*Heeft niet een ider hem moeten vresen, ende flatteren, om van hem niet bestolen ofte beschadigt te worden.*¹³

*Heeft niet een ider eerlijk man bij naer gesittert ende gebeeft, als hij bij geval in sijne compagnie quam*¹⁴

In ieder geval schenen de meeste inwoners heel goed te weten, of in ieder geval te vermoeden, dat hij en zijn gezellen zwartmakers waren. Verscheidene keren diende hij als aanspreekpunt voor de bende in het Land van Ravenstein.

Na de dood van ene Willem Princen werd door onbekenden een brandbrief achtergelaten bij diens erfgenamen. Jan Arts, bijgenaamd 'den Moor', uit Herpen; een ruwe kerel die nauwe banden had met de zwartmakersfamilie Beugen uit Berghem zocht Van der Slossen op. Toen hij hem vertelde over de brandbrief vertrokken de twee samen naar herberg *De Zwaan* in Huisseling op zoek naar de chirurgijn Boes, een van de slachtoffers van de brandbrief. Toen ze hem daar niet vonden gingen ze naar Herpen, waar ze Boes aantroffen. De chirurgijn, die blijkbaar heel goed op de hoogte was van Van der Slossens activiteiten, vroeg hem om advies. Van der Slossen antwoordde:

Dat is nijmant van onse luidens die sulx gedaen hebben, maer dat moeten inwoonders van dit landt hebben gedaen, die dat geld sochten heijmelijck in haaren

*sack te steecken, het sullen maer dreijgementen sijn, laet haer maer begaen.*¹⁵

Toen Van der Slossen afscheid had genomen van de chirurgijn en hem verzekerde dat er geen gevaar dreigde drong Jan Arts, nooit te beroerd om ergens wat aan te verdienen, er op aan het geld dat in de brandbrief werd geëist zelf op te strijken. Maar Van der Slossen weigerde. De chirurgijn Boes schonk Van der Slossen later een nieuwe jas en een hoed, waarschijnlijk uit dank voor zijn assistentie (al legde het gerecht het later natuurlijk heel anders uit). Van der Slossen legde vijf schillingen op tafel als betaling voor de kleding, maar Boes wilde deze niet aan nemen. Dus nam hij de munten terug en zei: *Dan sal ick se op u gesontheijdt opdrincken.*¹⁶

Van der Slossen scheen uit ander hout te zijn gesneden dan veel van zijn gezellen. Misschien is dat de reden dat hij de enige zwartmaker is die na zijn dood Robin Hood-eigenschappen toegeschreven kreeg. Hij kon zeker geen sociale bandiet genoemd worden en gaf zijn buit niet aan de armen, maar hij had wel een paar sympathieke trekjes. Op zijn minst was hij op de hoogte van een belangrijke regel voor iedere succesvolle bandiet: Houdt de plaatselijke bevolking min of meer te vriend.

Na de dood van Joachem van Berghem wendde Jan Arts zich weer tot Van der Slossen. Ditmaal probeerde hij hem te strikken een som geld op te halen bij een paar oude mensen in Reek die door afpersers werden bedreigd.

De bejaarde Marten van Hoogen had een oude schilling bij zijn woning gevonden waar op gekrabbeld stond: *Dit is alt geldt*

*daer moet nieuw geldt bij sijn.*¹⁷

Evenals de chirurgijn Boes zochten de slachtoffers advies bij een persoon die in de gemeenschap bekend stond als een misdadiger. Helaas maakten zij de fout hiervoor Jan Arts op te zoeken. Zijn hulp bestond eruit Van der Slossen erbij te halen om samen het geld op te strijken, maar deze weigerde opnieuw mee te werken. Boos snauwde Arts hem toe dat Joachem van Berghem er geen moeite mee zou hebben gehad als hij nog leefde.¹⁸ Rond 1691 zat Van der Slossen met een aantal gezellen in de open lucht van een glas bier te genieten bij een herberg in Velp. Jan Arts probeerde hem weer over te halen een overval te gaan plegen, maar opnieuw weigerde Van der Slossen. Even later stal Arts uit pure baldadigheid een tinnen kan uit een andere herberg in Velp. Toen de Jonge Peer (Pierre Quittepont) Van der Slossen daarover vertelde en zei dat Arts de kan ergens in een greppel had gesmeten, haalde Van der Slossen de kan op en bracht hem terug naar de herbergier.

Kapitein of niet, zijn woord was geen wet. Toen de Jonge Peer bij de Reekse molen ene Jean Genois doodschoot bleek Van der Slossen er tevergeefs alles aan te hebben gedaan de moord te voorkomen.

Het begin van het einde

Na een overval bij Kleef werden aan het eind van 1694 vijf rovers gearresteerd:

-Johan Schmidt, een voormalige schoenmaker die inmiddels soldaat was in het regiment van baron Vranghel in Venlo, waar hij woonde met zijn vrouw Magdalena Janssen en hun twee kinderen.

-Andries Peters, geboren in Brugge en al sinds zijn jeugd soldaat. Hij was vader van twee kinderen en zijn zwangere vrouw woonde in Venlo.

-Matthias Fischer, geboren in Karlstadt en werkzaam als timmerman.

-Arnold Schroeder, een van Van der Slossens oude gezellen. Ooit was hij een kleermaker, maar inmiddels was hij soldaat in het regiment van baron de Vranghel. Hij woonde in Venlo met zijn vrouw en hun twee kinderen.

-Van der Slossens gezelschap Hendrick Bischoff, alias 'Langen Hendrick'. Bischoff werd geboren bij Brussel en was al sinds zijn jeugd soldaat. Evenals zijn gezellen diende hij onder De Vranghel in Venlo, waar hij getrouwd was.

In de nacht van 4 op 5 december 1694 braken ze samen met Jan de speelman en de marktventer Daniël in bij Nicolaes Köster op de Freudenberg bij Kleef. De inwoners werden door de zwartgemaakte en met geweren bewapende rovers in de kelder vastgebonden en opgesloten, waarna kleding, geld en zilverwerk werd gestolen.

Na de overval begaven ze zich naar Groesbeek waar ze de dag doorbrachten in het hooi van de stal van de boer Henrick Stevens.

De volgende avond verdeelden ze de buit en vertrokken naar de Maas, waar ze de oversteek naar het Land van Ravenstein wilden maken voor het gerecht ze op het spoor zou komen. Maar in Mook werden ze aangehouden en gearresteerd.

Jan de Speelman en Daniël wisten te ontkomen, maar de anderen werden naar Kleef gebracht en opgesloten. Mogelijk was Jacobus van der Slossen in de buurt toen zijn gezellen werden opgepakt want later zou blijken dat hij, uit vrees opgepakt te worden in Kleef, op de vlucht was geslagen, zijn rijtuig achterlatend.

Op 14 december 1694 werden de vijf voor het eerst ondervraagd.

Omdat Matthias Fischer die nacht voor het eerst mee op het roverspad was geweest wist hij niets te vertellen, maar de anderen bekenden een groot aantal misdaden en noemden veel namen van zwartmakers, waaronder die van Jacobus van der Slossen.

Hendrick Bischof sprak over Jacobus van der Slossen, alias Aeltjes Cobus. Hij beweerde deze Aeltjes Cobus lange tijd niet gezien te hebben, omdat de twee ruzie hadden en Cobus hem neer had willen schieten.

In andere processtukken werd 'Aeltjes Cobus' als een geheel ander persoon beschreven en ook Bischof zelf noemde de naam van Aeltjes Cobus later in het verhoor naast die van Jacobus van der Slossen. Waarschijnlijk is er ergens een fout in de processtukken geslopen.

Ook al was het waarschijnlijk niet Jacobus van der Slossen die Bischof had willen vermoorden, het leek er wel op dat de gevangene weinig sympathie voor zijn oude gezelschap had. Bischof beschuldigde Van der Slossen van de moord op Arien van Vulpen en verzekerde het gerecht dat hij daar zelf getuige van was geweest. Later beweerde hij dat Van der Slossen bij de overval op Peter in 't Ven een buidel goud voor zichzelf zou hebben gehouden.

Daarna beschuldigde hij Van der Slossen van een aantal inbraken waar geen enkele andere verdachte hem mee in verband zou brengen en die Van der Slossen tot het laatst zou blijven ontkennen.

Bischof bekende nog meer inbraken en diefstallen waar Jacobus van der Slossen niet bij betrokken was en toen men hem vroeg naar zijn verdere *verubten diebstallen und rauberijen*¹⁹ antwoordde hij dat hij ongeveer zeven jaar geleden was begonnen met stelen, sindsdien minstens een keer per maand een misdaad had gepleegd en zich daarom onmogelijk al zijn misdaden kon herinneren.

Andries Peters bekende ook enkele inbraken, waaronder een overval op de woning van Claes Lodders te Overlangel, samen met Hendrick Bischof, Jan van den Bosch en drie anderen die hij niet kende. Hendrick Bischof noemde Jacobus van der Slossen als medeplichtige aan deze overval. Was Peters niet bekend met Van der Slossen? Of was het inderdaad zo, dat Bischof een wrok koesterde tegen Jacobus en hem van misdaden beschuldigde waar deze onschuldig aan was?

Arnold Schroeder bekende dezelfde inbraken als Bischof maar noemde de naam van Jacobus van der Slossen geen enkele maal, hoewel Van der Slossen Schroeders naam later wel zou noemen. Over de overval op de Luttmolen bij Venlo zei Schroeder dat hij samen met Jan Broeckhuijzen, Herman Warle, Henrick Bischof en vier hem onbekende kurassiers was. Waaronder Jacobus van der Slossen?

De bekentenissen van Johan Schmidt zijn helaas verloren gegaan.

Op 8 januari 1695 werden Hendrick Bischof, Andries Peters en Arnold Schroeder in Kleef levend geradbraakt, waarna ze gewurgd werden en hun lichamen op een rad ten toon werden gesteld.

Matthias Fischer kreeg een barmhartige straf omdat hij nog maar een keer mee op het roverspad was geweest. Hij werd opgehangen.

De volgende schakel in de ketting die Van der Slossen onvermijdelijk naar zijn ondergang zou sleuren was Jan Broeckhuijzen.

Broeckhuijzen woonde rond de tijd van zijn arrestatie in de buurt van Venlo. Hij was sergeant in het regiment van baron de Vranghel, hetzelfde regiment als dat van Bischof, Schmidt en Schroeder.

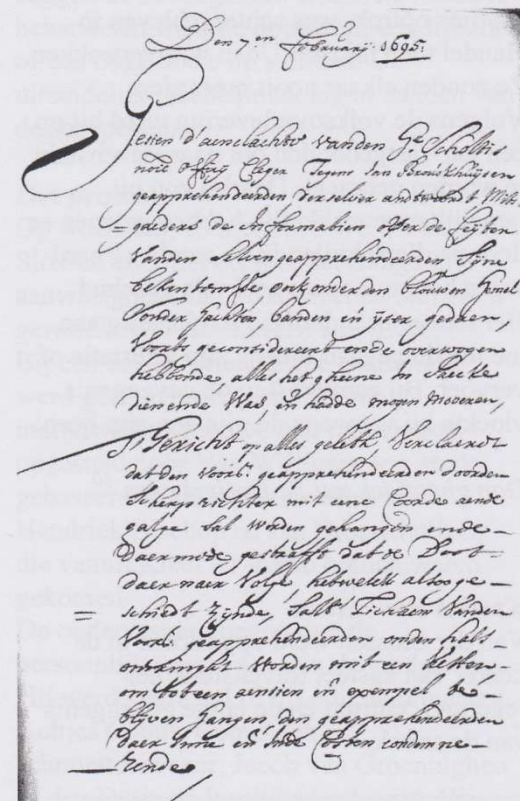
Halverwege januari 1695 werd hij gearresteerd en opgesloten in Venlo. Hij noemde Van der Slossen in verband met de overval in Isselburg waar deze een gouden ring voor zichzelf zou hebben gehouden.

Van der Slossen werd ook genoemd in verband met de inbraak bij Peter in 't Ven. Ook Broeckhuijzen beschuldigde Van der Slossen ervan een deel van de buit voor zichzelf te hebben gehouden. Maar waar Hendrick Bischof het over een buidel goud had, was het volgens Broeckhuijzen een zilveren gordel.

Op 7 februari 1695 werd Jan Broeckhuijzen veroordeeld tot de galg, waarna het lichaam aan de galg werd geketend en bleef hangen tot 'exempl' van ander gespuis.

De bekentenissen van deze gevangenen zouden het gerecht van Ravenstein de kans geven de persoon op te pakken die de

reputatie van het Land van Ravenstein met zijn bloed schoon zou moeten wassen.

Den 7^{en} Februarj 1695.
 Letten d'aerelachte Vanden G. Scholts
 nott Offic. Cijne. In den Banijsken
 gearresterden den verclaren andtweert M.
 galdens de Informatien offte de fecten
 Vanden alken gearresterden den
 bekentnisse ontfonden den Banijsken
 onder fecten, Caden en joxe gaderen,
 Vroet gecontidencen ende verwoogen
 hebbonde, alles het gheue in fecten
 Nien ende Vled, en hadde megen moeten
 V. G. Scholts en alle gelijcke verclaren
 dat den vercl. gearresterden den
 Scholts verclaren mit eenen Leede ande
 galge sal widen gehangen ende
 Daer mede gestafft dat de Doot
 Daer naer volge, hiwelck alto ge
 schiedt zijnde, Salh' Leede den Vanden
 Vroet gearresterden den vercl.
 ontfonght worden mit een keten
 om tot een antien en exempel be
 klaven hangen den gearresterden
 Daer int en int fecten conde me
 Vende

Fig. 8: Het doodsvonnis van Jan Broeckhuijzen.

Het proces Jacobus van der Slossen

Al geruime tijd voor zijn arrestatie schenen de meeste inwoners van Ravenstein een vermoeden te hebben wie de belangrijkste zwartmaker in de streek was.

Toen afschriften van de verhoren van Hendrick Bischof en Jan Broeckhuijzen in Ravenstein arriveerden hadden de hoge heren genoeg bewijs om hem te laten arresteren. Halverwege mei 1695 werd Jacobus van der Slossen in Uden opgepakt.

Kort voor zijn arrestatie bevond hij zich op de Udense markt waar hij vingerhoedjes verkocht. Juffrouw Konincks, met wie hij destijds optrok, was achtergebleven in Handel toen hij naar Uden was vertrokken. Ze zouden elkaar nooit meer zien.

Volgens de volksoverlevering werd hij op een kar vastgebonden om naar Ravenstein te worden gebracht. Daarbij zou hij tamelijk ongemakkelijk hebben gelegen en door de diepe kuilen in de zandweg hard tegen het hout op en neer zijn geschud. Het scheen er inderdaad hardhandig aan toe te zijn gegaan tijdens zijn arrestatie of vervoer. Bij aankomst in de gevangenis vloekte hij vanwege de pijn aan zijn been:

*Dan gheeff ick mij de Duijvel over.*²⁰

Kasteel Ravenstein

Van der Slossen werd opgesloten in de kerker van kasteel Ravenstein, het regeringscentrum en de enige gevangenis van de streek.

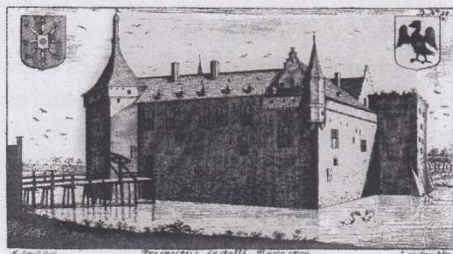

Fig 9: Kasteel Ravenstein. Deze gravure van Hendrik Causé naar een tekening van Jaques van Croes werd in 1695, het jaar waarin Van der Slossen hier zat opgesloten, gemaakt.

De gevangenis bevond zich onder in de toren, uiterst links. De martelwerktuigen werden boven in dezelfde toren bewaard.

Het moet een tamelijk onplezierig verblijf zijn geweest. De kerker lag onder de grond en was donker en smerig.

Toen Lodewijk Napoleon in 1809 Ravenstein bezocht was hij zeer ontevreden over de gevangenis van het kasteel. Hij liet een gevangene die zich daar bevond overplaatsen en de gevangenis opheffen. Het kasteel zelf werd in 1818 gesloopt.

De hoofdrolspelers

Het proces tegen Van der Slossen werd door de volgende personen gevoerd:

De drossaard, of drost Herman van Wachtendonk. De drossaard was de plaatselijke vertegenwoordiger van de landsheer en hield zich vooral bezig met het bestuur. Hij bemoeide zich op papier niet met het proces maar was wel de uiteindelijke verantwoordelijke voor openbare orde en veiligheid in het Land van Ravenstein.

De vicedrost Gerard Theodoor van Honthorst bemoeide zich in naam van de drost met het proces. Het is zijn handtekening die onder de processtukken werd gezet.

Van Honthorst was overigens ook de vicedrost die volgens Hendrick Bischoff smeergeld aannam om vreemdelingen met rust te laten.

De scholtis, of schout Theodorus van der Gheest. De scholtis was verantwoordelijk voor de opsporing van misdadigers en verrichtte het vooronderzoek bij processen. Hij zorgde ook voor de uitvoering van vonnissen.

De landschrijver Joannes Henricus Baum. De landschrijver was een soort secretaris.

Hij was verantwoordelijk voor het produceren van bijna alle schriftelijke stukken. Tijdens rechtszittingen, processen en vonnissen trad hij op als griffier.

De advocaat fiscaal Johan van Willigen. De advocaat fiscaal was een soort officier van justitie. Hij was altijd juridisch geschoold en diende toe te zien op het correct functioneren van het ambtelijk apparaat. Hij leidde het gerechtelijk vooronderzoek en zorgde voor de schriftelijke stukken die nodig waren om tot vervolging over te gaan.

In de procesvoering tegen een verdachte was de advocaat fiscaal de aanklager. Johan van Willigen werd in 1695 door Johann Wilhelm geadeld en benoemd tot advocaat fiscaal van het graafschap Megen en de Heerlijkheid Ravenstein, een functie die hij vervulde tot 1715.

Hij was de vader van Johan Frans van Willigen, die in Ravenstein nog altijd geëerd wordt.

In 1729 organiseerde deze Van Willigen een loterij waarvan de opbrengst gebruikt werd om een koepelkerk in Ravenstein te bouwen, evenals een Latijnse school waar gratis onderwijs werd gegeven. Er was nog geld over voor een nieuwe kerk voor het Birgittinessenklooster in Uden en een toelage voor de Ravensteinse dokter om gratis verloskundige hulp te geven aan arme vrouwen.

De exculpator reorum in dit proces was ene 'Peerboom' die nergens de waardigheid van een voornaam wordt gegeven, maar mogelijk Hermannus Peerboom was. Deze was advocaat fiscaal van 1682 tot 1688. De exculpator reorum was de tegenspeler van de advocaat fiscaal en trad op als een advocaat voor de verdachte.

De schepenbank van Ravenstein had de jurisdictie over het hele land, hetgeen wil zeggen de bevoegdheid criminele zaken te behandelen waar de doodstraf, een lijfstraf of een hoge boete op stonden. De uiteindelijke rechtspraak lag in handen van de schepenen.

Het proces

Op woensdag 18 mei 1695 werd Van der Slossen voor het eerst ondervraagd in aanwezigheid van de schepenen *buijten gevanckenis ende banden van ijsere*.²¹

Bij een eerste 'vriendelijke examinatie' werd geen gebruik gemaakt van martelwerktuigen. De lijst met vragen, opgesteld door Van Willigen, was sterk gebaseerd op de bekentenissen van Hendrick Bischoep en Jan Broeckhuijzen die vanuit Kleef en Venlo binnen waren gekomen.

De ondervraging begon met de persoonlijke gegevens van de verdachte. Hij werd gevraagd of hij ooit de bijnamen Aeltjes Cobus, Cobus den schoorsteenveger, Jacob van Groeninghen of den Duijtsen Jacob had gebruikt. Hij ontkende dit.

Hij werd er ook van verdacht zich vermomd en uitgegeven te hebben voor een militair officier, een soldaat, een koopman, een burger en een boer. Zelf beweerde hij alleen soms van kleren te hebben gewisseld, zonder de intentie te hebben gehad zichzelf te vermommen. Van der Slossen ontkende elke betrokkenheid bij de zwartmakers, maar bekende wel de kleine inbraken en diefstallen tijdens zijn diensttijd. Van Willigen vroeg hem naar de inbraak en moord in het huis van de scholtis te Niftrik, die op advies van Van der Slossen gepleegd zou zijn. De daders zouden hem

op de Herpense markt zijn komen vertellen hoe de aanslag verlopen was. Ook zou hij gedeeld hebben in de buit. Van der Slossen antwoordde dat hij tijdens die overval inderdaad op de Herpense markt was geweest bij zijn ritmeester Goethart, maar verder niets met de aanslag te maken had. Hendrick Bischoep beschuldigde Van der Slossen van een inbraak in het huis van Claes Lodders te Overlangel, maar Van der Slossen zwoer *op zijn siele verdoemnisse*²² niet aanwezig te zijn geweest en indien hij door tortuur zou bekennen zou er de grootste onrechtvaardigheid plaats vinden. Hij zou daarbij blijven tot het eind. Bischoep beschuldigde hem eveneens van een inbraak in de boerderij van Jan Roeloffs in Niftrik. Van der Slossen ontkende en bleef ontkennen. Hij ontkende eveneens betrokkenheid bij een inbraak bij de Reekse molenaar en een gewelddadige inbraak in het huis van Willem Princen in Huisseling, uitgevoerd door Joachem van Berghem en diens zwager Anthonij.

De diefstal van het paard van de chirurgijn Boes bij Ravenstein en van ene Aart uit Deursen ontkende hij ook. Hij antwoordde dat als hij geweten had waar de paarden gebleven waren, hij het zeker aan de chirurgijn Boes zou hebben verteld. Omstreeks 1693 vochten zwartmakers in Geffen volgens de wet om het verdelen van de buit. Jacob, of Cobus van Bergeijck, samen met zijn broer Hendrick een van de kopstukken van de zwartmakers in Spaans en Staats-Brabant, kwam hierbij om het leven. Het gerecht verdacht Van der Slossen van deze moord.²³ Hij ontkende elke betrokkenheid, maar zei wel gehoord te hebben dat Jacob van Bergeijck een Spaanse soldaat zijn jas had uitgetrokken.

Fig. 10: De Kasteelse Poort in Ravenstein, het enige gedeelte van het kasteel dat nog overeind staat.

Daarna werd hij door enkele Spaanse ruiters achtervolgd en in Geffen doodgeschoten.

Toen men hem vroeg naar de verblijfplaats van zijn broer Bernt zweeg hij. Hij weigerde zijn broer in gevaar te brengen. Van der Slossen deed aan het eind van het verhoor een zwakke poging zichzelf te verdedigen. Hij beweerde dat de bekentenissen van Broeckhuijzen en Bischoep niet rechtsgeldig zouden zijn omdat deze zonder tortuur zouden zijn afgelegd. Hij toonde hier helaas een gebrekkige kennis van de wet. En daarbij werden de twee wel degelijk gemarteld, een lot dat de Ravensteinse heren ook voor hun gevangene in petto hadden.

Hekserij

In de latere volksverhalen over Van der Slossen zou hij een verbond met de duivel hebben gesloten en gebruik hebben gemaakt van duistere krachten. Fraaie verhalen uit de volksfantasie? Het lijkt aannemelijk, maar dan zien we de volgende vraag tijdens de eerste ondervraging:

*Hebt ghij u ock beholpen in uwe quaaede aenslaegen met Duijvels consten, ofte u vertrouwt op eenigh compact met de duijvell?*²⁴

In de Gelderse zwartmakerstak zou volgens (onder tortuur afgenomen) bekentenissen van bendeleden een eed van trouw aan de bende gezworen worden waarbij gedreigd werd dat de duivel de eedbreker zou komen halen of uit elkaar zou scheuren. Het was in die tijd gebruikelijk voor soldaten om een eed af te leggen. De zwartmakerseed, die niet vaak opdook in de processen, kan mogelijk niet meer zijn geweest dan dat.

Misschien was Van Willigens vraag een verwijzing naar deze eed. Of dacht het volk destijds al dat Van der Slossen magische krachten gebruikte? De gevangene ontkende, maar Van Willigens wantrouwen werd gewekt door de vingerhoedjes die bij Van der Slossens arrestatie op zijn persoon werden gevonden:

*Wat beduijden dan alle die klijne vingerhoetjens, die bij u sijn bevonden. Hoe quaaamt ghij daer aen, wat deedt ghij daer meede?*²⁵

Sommige goochelspelletjes, zoals 'balletje-balletje', waarbij vingerhoedjes werden

gebruikt, werden destijds als duivels gezien, wat deze vraag mogelijk verklaart. Van der Slossen antwoordde dat hij ze in Aken had gekocht en in Uden probeerde te verkopen.

Hij werd er ook nog van beschuldigd iemand een Franse brief te hebben laten voorlezen over ongespecificeerde 'duivelskunsten'. Hij antwoordde dat hij niets wist van dergelijke onzin.

De heren namen daar genoeg mee maar wilden nog wel weten waarom hij dan zo goddeloos had gesproken toen hij in de gevangenis arriveerde. Van der Slossen antwoordde dat hij gevloekt had vanwege de pijn aan zijn been en daar verder niets mee had bedoeld.

In 1695 lag de tijd van de heksenprocessen nog vrij vers in het geheugen, maar in het Land van Ravenstein was nooit iemand als heks veroordeeld. Het Ravensteins gerecht leek zich dan ook enigszins oncomfortabel te voelen met deze vragen, want ze duiken verder nergens meer op in latere verhoren.

De tortuur

Het Ravensteins gerecht was niet bekend met de inbraken in Münsterland waarvan ze lazen in de bekentenissen van Broeckhuijzen en Bischoep en waar Van der Slossen bij betrokken zou zijn geweest. Op vrijdag 20 mei 1695 liet advocaat fiscaal Van Willigen daarom de broers Hendrick en Hermen Frolijcken een corpus delicti ondertekenen voor de overval op Hendricks woning in Wessum, Münsterland, in 1692. De twee kwamen hiervoor helemaal uit Wessum en Deventer naar Ravenstein.

De broers gaven ook nog verklaringen over de overvallen in Diepenheim en Vrede en de diefstal bij de houtkoper in Münsterland. Niet dat de broers getuige

waren geweest van deze laatste drie inbraken, maar ze hadden er wel roddels over gehoord en dat was goed genoeg. Het document werd beschreven als zijnde *verklaringhe de corpore delicti van de drij dieverijen ende huijsbraken in Munsterlant gepleegd*.

De volgende dag drong Van Willigen in naam van het Ravensteins officie erop aan zo snel mogelijk tot de tortuur over te gaan. Om Van der Slossen te laten praten was het noodzakelijk dat de beul erbij gehaald werd, maar het was niet zomaar toegestaan een verdachte te folteren. Eerst moesten twee onpartijdige rechtsgeleerden hun mening geven, waarna de landsheer Johan Wilhelm persoonlijk toestemming moest verlenen. Terwijl Van Willigen een brief opstelde aan de landsheer met een verzoek om tortuur begon exculpator reorum Peerboom zijn verdediging van de gevangene. Van der Slossen liet Peerboom om inzage in alle documenten met betrekking tot het proces vragen. Tevens vroeg hij om voldoende tijd om een verdediging tegen de aanklachten voor te bereiden. De schepenen gaven de gevangene een week.

Fig. 12: Ravenstein in 1651.

Op zaterdag 28 mei kwamen de schepenen weer samen in kasteel Ravenstein. Peerboom had zeven dagen gehad om een pleidooi voor te bereiden, maar maakte weinig indruk. Zo weinig dat geen enkel woord van zijn verdediging in de processtukken werd opgenomen. Van Willigen kwam met een nieuwe lijst met verdachten aanzetten waarover Van der Slossen onder tortuur moest worden ondervraagd. Maar tijdens de tortuur mocht een verdachte niet ondervraagd worden over zaken die hij tijdens de vriendelijke examinatie al had bekend. Omdat Van der Slossen nog geen kans had gehad om te reageren op deze lijst, vroeg Peerboom om een extra dag om de namen met de gevangene door te nemen. Van Willigen noemde het verzoek *impertinent*²⁶ en de schepenen steunden hem. Het werd afgewezen.

Op woensdag 1 juni 1695 overlegde Van Willigen zijn verzoek tot tortuur. Naast een korte opsomming van Van der Slossens misdaden als soldaat die hij vrijwillig had bekend, richtte het pleidooi zich vooral op de reputatie van de gevangene:

.. soo avanceert men eerstelijck den publijcke faem, volgens welcke den bek.de over al ende bij een ider is bekend ende geweest als een der principaelste van de Swartmakers.

*Ende dese faem heeft sijn oirspronck niet uijt een simpel rumoer, ofte uijt een ijdel pratie van den gemijne man, maer uijt den mondt van alle man groot en kleijn, adel en onadel, ende dienvolgens uijt den mond van eerlijcke ende geloofweerdighe personen..*²⁷

*'Want wie isser van desen gerichte ofte wie isser hier omtrent die niet en heeft gehoord, dat den bekde wierdt gehouden, als een der Swartmakers.'*²⁸

Het feit dat de chirurgijn Boes Van der Slossen om advies had gevraagd na ontvangst van een brandbrief werd als bewijs van zijn schuld gezien. Hoe kon hij anders op de hoogte zijn van de praktijken van de afpersers? Geen slecht punt, maar Van Willigen ging een stap verder en noemde Van der Slossens bewering dat Boes naar hem kwam voor advies een duidelijke bekentenis van schuld!

Ook was Van der Slossen niet in staat geweest om getuigen te vinden die voor zijn goede gedrag wilden spreken en hem vrij konden pleiten van het 'delict der Swartmakerije'.²⁹ Van Willigen noemde dit een stilzwijgende bekentenis.

De extravagante levensstijl van de gevangene werd ook tegen hem gebruikt. Iedereen wist dat hij niets had geërfd en nooit werkte en toch was hij rijk gekleed en gaf hij volop geld uit.

*Daerom is het een stercke presumptie dat den bek.de door middel van de Swartmakerije daer toe is gekomen.*³⁰

Van Willigen verzuimde niet de landsheer duidelijk te maken hoe verschrikkelijk de terreur van de zwartmakers was:

*Geconsidereert dat de Swartmakers in eene onbekende duijvelsche schijn de huijsen met geweld oploopen, de menschen in de kelders jagen, ende soo langh daerin sluyjten, tot dat sij, alle geweld ende dieverije nae welgevallen gepleeght sijnde, wederom onbekent vertrecken.*³¹

Daarna werd de gevoelige snaar geraakt: de reputatie van het Land van Ravenstein als een vrijhaven voor criminelen. De bewering van Hendrick Bischoep aan het gerecht van Kleef over het smeergeld dat de vicedrost van het Land van Ravenstein aan zou nemen van diezelfde criminelen werd nergens genoemd. Maar er moest duidelijk een voorbeeld gesteld worden. De heren van de omliggende landen moesten weten dat het allemaal wel meeviel met de laksheid van het gerecht. En Jacobus van der Slossen had de twijfelachtige eer dat voorbeeld te worden:

*Men moet rigorenselijck voortvaren jegens sulcke verduijvelsen natie, die de gansche werelt heeft geturbeert, ende in roere gestelt. Andersints soo lijdt de justitie onder de voeten van de triumpherende Swartmakerije, Niemand sal in huijs of op de gemeijne straten wesen secuij, niemant meester van sijn goet. De Heeren van Venlo, Swol, Arnhem, Cleve, Reenen, ende van andere plaetsen hebben u en achtbaerheden voorgegaen, ende dat gespuijs van volck meeste part geluckelijck ende met een goed effect tot de tortuij gebracht op de simpele confessie van de geexecuteerdens: Men verhoopt dat de Heeren van desen en criminele gerichte als ijverighe richters tot de justitie haer sullen volgen; op dat de quade reputatie van het Lant van Ravenstein niet vermeerdert, maer herstelt werde.*³²

*Dan mijnen Godt! Wat soude niet gesproocken worden van 't Landt van Ravenstein, indien den capitain der Swartmakers niet gestraeft en wierde met een extraordinaire sware straeff.*³³

Ook Peerboom diende een document in met Van der Slossens antwoorden op de aanklachten.

Maar hoewel elk geschrift van de aanklagers netjes opgeborgen en in meervoud bewaard werd, zijn alle papieren die Peerboom ter verdediging van de verdachte overlegde spoorloos verdwenen.³⁴

De schepenen oordeelden dat op de eerstkomende vrijdag twee rechtsgeleerden naar Ravenstein moesten komen om zich over het tortuurverzoek te buigen.

Op vrijdag 3 juni arriveerden deze heren. Anthonius van der Gronde en A. Verheyen brachten een dag in het kasteel door en bekeken daar de zaak.

Uiteindelijk oordeelden ze dat Van der Slossen gefolterd mocht worden.

Nu was alleen nog toestemming van de landsheer nodig.

Op 9 juni schreef Johan Wilhelm vanuit slot Bensberg in Düsseldorf zijn antwoord op het tortuurverzoek. Op 14 juni arriveerde het in Ravenstein. Hij gaf toestemming en een officiële veroordeling tot pijnlijke examinatie werd opgesteld:

*.. 't welke besonderlijk in desen tijt moet plaetse hebben, daer men bij naer niet anders hoort als van diverien en huijsbraecken, om door sulck een middel eijndelijck het landt van dusdanige personen te suijsveren.*³⁵

De volgende dag, woensdag 15 juni 1695, was het dan zover.

Van der Slossen werd bij de scherprechter (de beul) gebracht, waar hij door advocaat fiscaal Van Willigen in aanwezigheid van de schepenen nader aan de tand zou worden gevoeld. Zijn bovenkleren werden

uitgetrokken en zijn handen op zijn rug gebonden.

De scherprechter wilde hem aan de wipgalg de hoogte intrekken, maar Van der Slossen besloot de pijn te ontlopen.

Misschien zag hij ook wel in dat het een verloren zaak was.

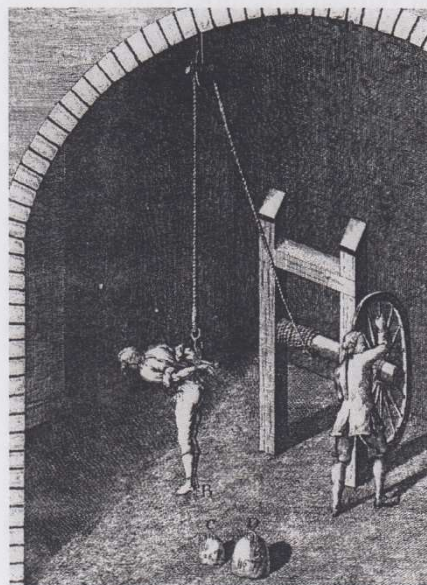

Fig. 12: De wipgalg. De armen van de gevangene werden op zijn rug gebonden waarna hij werd opgetakeld. Soms werden daarna nog gewichten aan de voeten gehangen en sloeg de scherprechter met een stok op het gespannen touw.

Hij vroeg losgemaakt te worden en beloofde alles te bekennen. Zijn verzoek werd ingewilligd en het verhoor begon, zonder assistentie van de scherprechter. Hij gaf nu toe dat hij een zwartmaker was, maar beweerde dat hij geen gezag had binnen de bende en dat iedereen even veel te zeggen had. Hij ontkende ook dat hij buit voor zichzelf zou hebben behouden.

Toen Van Willigen aandrang op de moord in het huis van de scholtis in Niftrik zwoer Van der Slossen opnieuw hier onschuldig aan te zijn, maar gaf wel toe dat zijn broer Bernt van der Slossen en Hendrick Bischoep erbij betrokken waren. Hij ontkende nog altijd dat hij als adviseur op had getreden en wat hij er wel over wist wilde hij *tot den jongsten dag op sijn siell neemen*.³⁶

Probeerde hij zijn broer weer te beschermen?

Hij bekende de grote overvallen van de zwartmakers waar hij bij betrokken was geweest, maar bleef de inbraken bij Jan Roeloffs in Niftrik, de Reekse molenaar, Claes Lodders in Overlangel en Willem Princen in Huisseling, evenals de diefstal van de paarden van Boes en Aart ontkennen.

Maar wat hij wel bekende was genoeg en Van der Slossen wist dat het voor hem voorbij was. De volgende ochtend werden zijn bekentenissen hem in de gevangenis voorgelezen. Na afloop vroeg hij om een barmhartige straf.

Maar het Ravensteins gerecht was nog niet klaar met de gevangene.

Op vrijdag 17 juni werd hij opnieuw bij de scherprechter gebracht. Hij werd weer niet gefolterd maar het verhoor werd verricht in aanwezigheid van de scherprechter en met dreiging van tortuur.

Van Willigen legde veel nadruk op de praktijk van het zwart maken. Hij wilde weten welke substantie de zwartmakers gebruikten om hun gezichten zwart te maken. Van der Slossen zei dat niet te weten en beweerde dat hij zelf nooit zwart was gemaakt, zijn gezellen wel.

In zijn laatste verhoor gaf Van der Slossen toe dat hij de schepen Arien van Vulpen

had gedood. Hij beweerde dat het de enige moord was die hij ooit begaan had.

Peerboom leek inmiddels ook te beseffen dat zijn verdediging weinig zin meer had.

Hij verzocht kopieën van alle nieuwe processtukken en wilde deze voortaan doornemen en bespreken boven in het kasteel zodat hij niet meer in de kerker met de gevangene hoefde te praten.

Van der Slossen stond er nu helemaal alleen voor. In zijn donkere gevangenis moet hij goed beseft hebben wat hem te wachten stond.

Op maandag 27 juni drong Van Willigen erop aan dat de zaak voor gesloten werd gehouden.

Hij wilde dat er zo snel mogelijk een vonnis werd uitgesproken.

Het aandringen op een snelle procedure en een gruwelijke doodstraf kwam vaak voor wanneer er een toename was in de criminaliteit en er een voorbeeld nodig was.

Van der Slossen moest sterven, niet alleen voor zijn eigen misdaden maar voor die van alle zwartmakers in het Land van Ravenstein.

Van Willigen herhaalde zijn dringende verzoek op zaterdag 2 juli en overlegde zijn argumenten:

Dat dergelijke horrible ende abominable feijten de werelt tot op desen huijdigen dagh niet en heeft beleeft.

Ende dat deswegen dieselve met een extraordinaire straeff tot een exempel ende afschrick van anderen moeten gestraeft worden.

Andersints soude de quaethijdt ende de godtlooshijdt de overhandt nemen, de reghtvaerdighijdt soude liggen onder de

voet, ende den grootse misdadiger soude worden den beste man.³⁷

Van der Slossen had een moord bekend, maar volgens Van Willigen kon hij als een tienvoudige moordenaar worden gezien. Waarom?

*Omdat hij de menschen op een ongehoorde barbarische manier mishandelt, ende boven den moort op Marienweerd begaen, soo menigen mensch den doot angst aengejaeght, ende bij nae van haer welvaren berooft.*³⁸

Fig. 13: Het oude slot Bensberg bij Düsseldorf. Landsheer Johan Wilhelm volgde vanaf hier Van der Slossens proces.

Van Willigen noemde de gevangene herhaaldelijk de kapitein der zwartmakers, hoewel van der Slossen dat nooit bekend had. Als bewijs voerde de advocaat fiscaal de bekentenissen van Hendrick Bischoep en Jan Broeckhuijzen aan die hem van het leiderschap beschuldigd zouden hebben. Deze beweringen zijn echter nergens terug te vinden in de bewaard gebleven processtukken uit Venlo en Kleef. Had Van Willigen andere documenten tot zijn beschikking of baseerde hij zijn

beschuldiging op de eerder genoemde *publieke faam* van de gevangene, *uit de mond van eerlijke en geloofwaardige personen?*

Namens het Ravensteins officie diende hij een voorstel voor het vonnis in.

Van der Slossen moest op een horde naar de executieplaats worden gesleept. Daar moest de scherpreechter zijn gezicht zwart maken en hem met gloeiende tangen knijpen. Vervolgens zou hij geradbraakt worden en enkele uren levend op het rad blijven liggen. Daarna moest zijn hand worden afgehakt en vervolgens zijn hoofd. Het lichaam zou daarna op het rad vastgebonden worden met het hoofd en de hand ernaast op een paal gespietst. Het verzoek werd naar Johan Wilhelm en een onpartijdige rechtsgeleerde gestuurd. Peerboom vroeg in naam van de gevangene om een barmhartig vonnis en overlegde documenten met verzachtende informatie. Deze documenten verdwenen echter spoorloos.

De enige hoop voor Van der Slossen op een milder vonnis bestond uit het feit dat hij 'vrijwillig', dus zonder gebruik van martelinstrumenten, had bekend.

Fig. 14: Op de locatie waar vroeger kasteel Ravenstein stond, bevindt zich tegenwoordig een park.

Het einde

Op dinsdag 5 juli 1695 werd het vonnis uitgesproken.

Jacobus van der Slossen moest op een kar naar de executieplaats worden gebracht en daar door de scherprechter in het gezicht zwart worden gemaakt. Daarna zou hij geradbraakt worden en zijn hoofd van zijn lichaam worden gehakt. Het lichaam moest met ijzeren kettingen op een rad vastgemaakt worden en daar blijven liggen. Het hoofd zou op een paal naast het lichaam worden gestoken.

Drie dagen later willigde Johan Wilhelm echter het verzoek van Peerboom om een barmhartige sententie in:

*dat hij weeghens sijnne voors: gedaane delicten sal gebraght worden ter plaetse daer men is gewoonlijck justitie te doen, ende alwaer, in sijn aengesicht doorden scherprichter swartgemaect sijnde, mit het ratt sal gebracht worden van het leven ter doot, doch soodaenigh dat hem den eersten slach sall gegeven worden opt hart; sijn hooft vant lichaem afgesneeden ende ghesteecken op eenen paall, blijvende het lichaem op een rat met ijsere kettinghe vast gemaect.*³⁹

Het vonnis bleef grotendeels ongewijzigd, maar uit genade moest de eerste slag bij het radbraken op het hart worden gegeven zodat op dat moment de dood in zou treden.

Van der Slossens lot was nu bezegeld. Terwijl de veroordeelde zich, volgens de overlevering bijgestaan door pastoor Ernest Marquerinck uit Ravenstein⁴⁰, op zijn reis naar de eeuwigheid voorbereidde liet het Ravensteins officie een verdeling van de taken en lasten voor de terechtstelling maken.

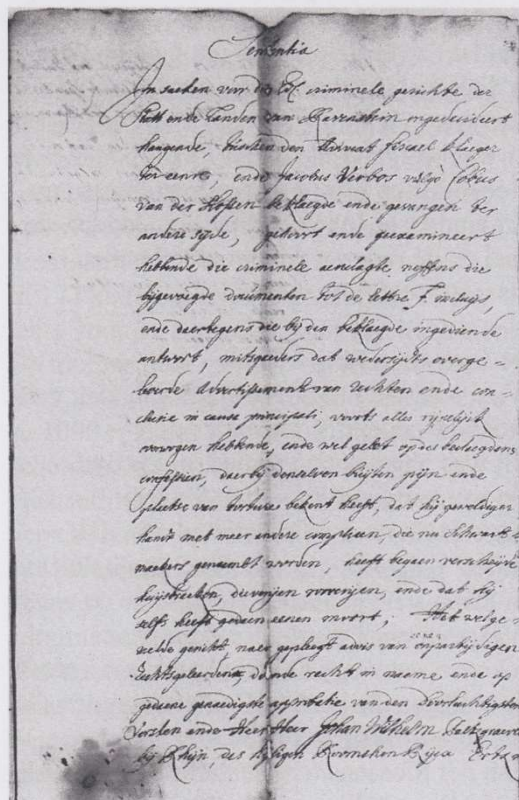

Fig. 15: Het doodsvonnis van 'Jacobus Verboos, vulgo Cobus van der Slossen'.

De vijf Maasdorpen moesten zorgen voor het vervoer van de veroordeelde naar de executieplaats. Herpen en Schaijk zorgden voor een galg, rad en palen (hoewel er geen galg gebruikt werd bij de terechtstelling). Velp en Reek waren verantwoordelijk voor het graven en vullen van de kuilen waar de dorpen van de Heikant de galg, het rad en de palen moesten vastzetten. De ladder, de paal en de raderen waren voor gezamenlijke rekening.

Er werd een nieuw schavot gebouwd. Het materiaal hiervoor werd op kosten van het

hele land naar Velp gebracht waar de timmerlieden het opbouwden. Omdat Ravenstein een eigen galg had die in dit geval niet werd gebruikt, betaalde de stad niet mee. Er was wat onvrede onder de dorpen die mee moesten betalen. Stemmen gingen op dat landsheer Johan Wilhelm de ladder, de paal en de raderen zou moeten betalen, maar de verdeling werd niet gewijzigd.

De terechtstelling

Woensdag 20 juli 1695: De laatste dag van Jacobus van der Slossens leven.

Hij was ongeveer zesendertig jaar oud.

Op een kar werd hij vanuit kasteel Ravenstein naar de executieplaats vlak buiten Velp, op de grens van Schaijk, Reek en Ravenstein gebracht.

Waarschijnlijk werd voor deze plaats gekozen vanwege de bereikbaarheid vanuit de omliggende landen. De heren wilden dat het nieuws ver zou reizen.

Van der Slossens terechtstelling kon op veel belangstelling van het volk rekenen. Volgens de volksverlevering kwamen er wel twintigduizend toeschouwers naar de executie kijken, al zal dat getal vast overdreven zijn.

Onder de ogen van het publiek werd Van der Slossen van de kar naar het gloednieuwe houten schavot gebracht. Geheel volgens de procedure verzocht advocaat fiscaal Van Willigen om opening van sententie en executie. Exculpator reorum Peerboom verzocht om opening van de barmhartige sententie.

De scherpreechter begon met het zwart maken van Van der Slossens gezicht. Dit was de gebruikelijke straf voor het delict der zwartmakerij, een theatrale reproductie van de misdaad waaraan de veroordeelde schuldig was.

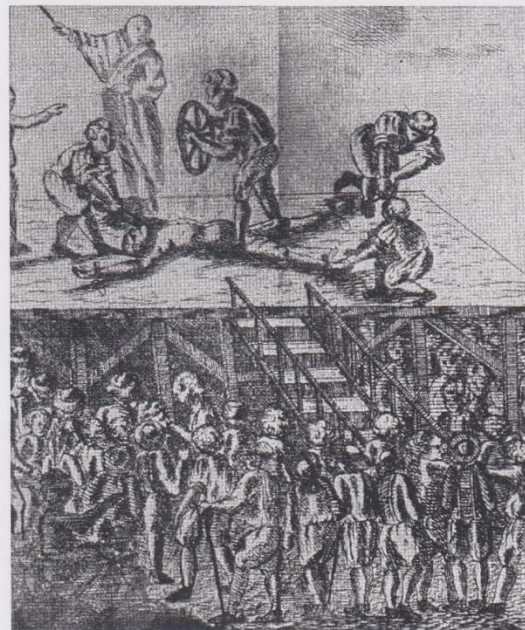

Fig. 16 : Een radbraking. (Detail van een gravure van Friedrich August Scheureck, 1781)

Daarna werd hij op zijn rug liggend op een rad vastgebonden. De scherpreechter nam een tweede rad in de hand waarmee hij de veroordeelde de botten brak. Radbraking was de gebruikelijke straf voor roofmoordenaars en bendeleiders. In de meeste gevallen werden eerst de ledematen gebroken en werd de veroordeelde daarna vastgeketend om langzaam te sterven, maar omdat Van der Slossen een barmhartige straf kreeg werd de eerste slag op zijn hart gegeven. Het was het einde voor Jacobus van der Slossen. Het gerecht was echter nog niet klaar met zijn lichaam. Zijn hoofd werd afgehakt en op een spies gestoken. Daarna werd het lichaam vastgeketend op een rad dat boven op een paal was bevestigd. Naast het hoofd op de spies zou het daar tot afschrikking van

ander gespuis blijven liggen tot het vergaan was...

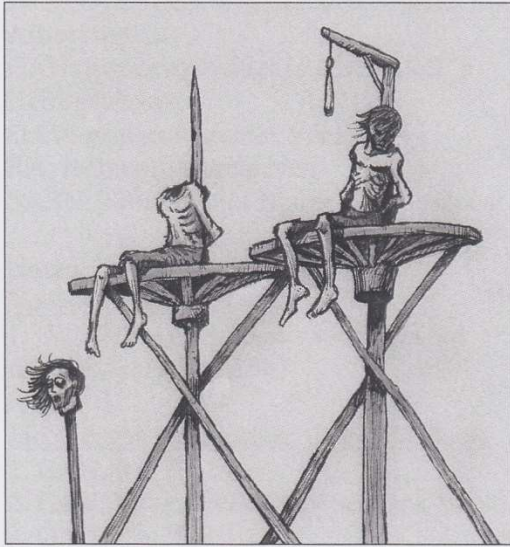

Fig. 17: Tontoongestelde lichamen op het rad.

Een week of twee later bezocht de landsheer Johan Wilhelm voor het eerst zijn Land van Ravenstein. Op 6 augustus 1695 trok hij met zijn vrouw in op het kasteel. Er heerste een feestelijke stemming. Een meer zorgeloze toekomst stond voor de deur. De straten van het stadje werden met bloemen versierd en na zonsondergang werden de straten sprookjesachtig verlicht met vetpotjes. Het lichaam van Jacobus van der Slossen lag waarschijnlijk nog steeds op het rad, voer voor de kraaien.

Was de reputatie van het Land van Ravenstein nu gezuiverd? Johan Wilhelm ontving uiteindelijk zoveel klachten over de slordige administratie van

zijn ambtenaren in Ravenstein dat hij in 1698 een bevelschrift uitvaardigde om een einde aan de chaos te maken. In 1700 werden de goederen van de Ravensteinse drossaard Theodoor van Honthorst in de Meijerij van 's-Hertogenbosch door het Leenhof van Brabant in beslag genomen vanwege incorrect handelen van de drossaard.

In 1724 zorgde strenge nachtvorst in de lente voor het verloren gaan van het koren. De nieuwe heer van Ravenstein, hertog Karl Theodor, hielp zijn onderdanen door ze 1000 rijksdaalders belasting kwijt te schelden. Maar helaas maakten de plaatselijke bestuurders, waaronder verschillende personen die in 1695 bij Van der Slossens proces betrokken waren geweest, vervolgens zoveel administratiekosten dat Karl Theodors gift uiteindelijk zorgde voor een belastingverhoging van 27 guldens. De boeren zullen vast en zeker dankbaar zijn geweest...

En de zwartmakers?

De meeste van hen werden in dezelfde periode als Van der Slossen terecht gesteld. Het leek rustig te worden en er was een afname in het aantal grootscheepse overvallen, maar tussen 1696 en 1700 pleegden voormalige bendeleden talloze kleine inbraken.

Rond het midden van de achttiende eeuw trad een nieuwe bende die 'de zwartmakers' werd genoemd op in de Kempen en tussen Antwerpen, Bergen op Zoom en Breda.

In 1750 werd een enorme drijfjacht op zwervend gespuis georganiseerd in de Heerlijkheid Gemert en het Land van Ravenstein.

Het resultaat?

Zeven mannen en een vrouw werden opgepakt. Rondtrekkende joden en zigeuners werden het slachtoffer van de bijna hysterische angst voor de zwartmakers op het platteland. In hetzelfde jaar nam hertog Karl Theodor strenge maatregelen tegen de toename van het aantal vreemdelingen in het Land van Ravenstein. Een toename die gepaard ging met een sterke groei van de gewelddadige misdaad. Zo sprak de landsheer over de criminelen die *onse getrouwe landsonderdanen ten deele met stoute exantiën onder vreeselijke bedreygingen, deels ook met geweldige hand komen t' onderdrukken en te knevelen*.⁴¹

Hij beloofde dat opgepakte vagebonden naar Jülich of Düsseldorf zouden worden gebracht om daar dwangarbeid te verrichten. Iedere vreemdeling die zich niet kon legitimeren moest worden opgepakt. Herbergiers werden beboet wanneer ze iemand zonder geldig persoonsbewijs in hun herberg lieten logeren. Bij het nachtelijk luiden van de kerkklokken moesten alle inwoners van dorpen te hulp schieten om eventuele rovers te vangen. Wie daar niet aan mee deed kon een fikse boete verwachten.

Waarschijnlijk moesten veel ouden van dagen terugdenken aan die periode van onrust vijftien jaar eerder, toen de 'kapitein der zwartmakers' hardhandig werd terechtgesteld om een einde te maken aan de misdaad in de streek.

Hoe sensationeler de executie, hoe groter de kans dat men zich een rover bleef herinneren en dat deze in de volksmond tot een held uitgroeide.

En Jacobus van der Slossen bleef voortleven in de volksherinnering van het Land van Ravenstein. Als Kobus van der

Schlossen, hoofdman van de Zwarte Bende.

Verantwoording

Afkortingen:

GAH: gemeentearchief (stadsarchief) 's - Hertogenbosch
GAV: gemeentearchief Venlo
RA: rechterlijke archieven
SABN: streekarchief Brabant – Noordoost

Noten

Voorwoord:

1. 'W' : *De geschiedenis rond Jacobus van der Slossen*, 1967

Jacobus van der Slossen: de geschiedenis

1. GAH, RA 39 – 41.
2. GAV, losse stukken schepenbank Venlo.
3. GAH, RA 39 – 41.
4. GAV, losse stukken schepenbank Venlo. Het Kleefse gerecht wilde weten om welke vicedrost het ging. Bischoep antwoordde tijdens zijn verhoor, eind 1694/ begin 1695, dat het de 'itzige' vicedrost was. Gerard Theodoor van Honthorst was vicedrost van 1693 tot 1701. De processtukken uit Kleef die uiteindelijk Ravenstein bereikten waren de voornaamste aanleiding tot de arrestatie van Jacobus van der Slossen en werden regelmatig geciteerd. De afschriften van deze documenten zijn echter niet bewaard gebleven in de Ravensteinse stukken. Het zou interessant zijn om te zien of Bischops beschuldiging erin vermeld werd.
5. Florike Egmond beweert in *Op het verkeerde pad; georganiseerde misdaad in de noordelijke Nederlanden, 1650-1800* (1994, p. 101) dat Van der Slossen in het Land van Ravenstein werd geboren en als inwoner werd terechtgesteld. Dit is incorrect. Van der Slossen was een vreemdeling in Ravenstein.

6. Beide namen komen voor in de processtukken. De variant 'Van der Slossen', waaronder hij later bekend zou worden in volksverhalen komt alleen voor in de Duitse stukken uit Kleef. In een enkel geval (GAH, RA 39 – 41) werd hij 'Van der Sluijsen' genoemd, wat op het eerste gezicht een waarschijnlijker naam lijkt dan het tamelijk ongebruikelijke 'Van der Slossen'. Aan de andere kant kan deze naam, omdat hij maar één enkele keer voorkwam, ook verkeerd zijn verstaan tijdens het verhoor. Jacobus' broer Bernt heette ook 'Van der Slossen'.

7. GAH, RA 39 – 41.

8. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

9. Met onder tortuur afgelegde verklaringen dient men voorzichtig te zijn. Deze lijst is gebaseerd op de verklaringen die Van der Slossen zonder tortuur aflegde en de overeenkomsten tussen verschillende verklaringen van andere zwartmakers. Misdaden waarvan Van der Slossen door Hendrick Bischoep werd beschuldigd die in geen enkele andere verklaring terugkwamen en door Van der Slossen tot het eind werden ontkend zijn bijvoorbeeld weggelaten.

10. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

11. GAH, RA 39 – 41.

12. GAH, RA 39 – 41.

13. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

14. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

15. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

Een interessante uitspraak. Niet alleen beweert Van der Slossen hier precies op de hoogte te zijn van alle activiteiten van de zwartmakers; hij trekt ook een duidelijke

lijn tussen 'onse luijdens' en 'inwoonders van dit landt'. Zijn gezellen waren duidelijk geen inwoners van het Land van Ravenstein.

16. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

17. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

18. Een aanwijzing voor de mogelijkheid dat Van der Slossen Joachem van Berghem opvolgde als kapitein van de zwartmakers in het Land van Ravenstein.

19. GAV, losse stukken schepenbank Venlo.

20. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

21. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

22. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

23. In Egmond, 1994, p. 103, wordt beweerd dat deze moord gepleegd werd tussen december 1695 en oktober 1696.

Van der Slossen werd er echter in mei 1695 al over ondervraagd.

24. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

25. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

26. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

27. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

28. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

29. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

30. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

31. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

32. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

33. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

34. Natuurlijk is het niet zeker dat er opzet in het spel was. Het is mogelijk, hoewel onwaarschijnlijk, dat toevallig alleen deze stukken in de loop der jaren verloren zijn gegaan. Maar de schepenbank van Ravenstein hield van dag tot dag een verslag bij van het proces waarin afschriften en samenvattingen werden opgeschreven van elk geschrift dat betrekking had tot het proces. Hoewel Peerboom's documenten hierin wel werden genoemd zijn het de enigen waarvan de inhoud een volledig raadsel bleven.

35. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

36. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

37. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

38. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

39. SABN, RA Stad en Land van Ravenstein, 1 + 6 II.

40. Van 1684 tot 1714 was P. Fredericus Lamberti pastoor van Ravenstein. In 1685 werd hij tot provinciaal der Nederrijnsche provincie benoemd en zou, hoewel hij het pastoorsambt tot 1714 behield, zijn werkzaamheden in het Land van Ravenstein voortaan overlaten aan deservitoren. P. Ernestus Marquerinck, geboren in Borculo, vervulde inderdaad de werkzaamheden van pastoor in Ravenstein in 1695. In december 1714 werd hij officieel tot pastoor van Ravenstein benoemd. In augustus van het volgende jaar overleed hij.

41. J.B. van Heessel: *Tweeduizend jaar Uden; geschiedkundige bijzonderheden over de Heerlijkheid Uden en het Land van Ravenstein*, 1977, p. 185.

Bronnen:

Egmond, Florike : *Op het verkeerde pad; georganiseerde misdaad in de noordelijke Nederlanden, 1650-1800* (uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam, 1994)

Elsen, A. van den : *Udense vertellingen; in den hoek van 't vuur* (Openbare Bibliotheek, Uden, 1977)

Heessel, J.B.van : *Tweeduizend jaar Uden; geschiedkundige bijzonderheden over de Heerlijkheid Uden en het Land van Ravenstein* (Biblio, 's - Hertogenbosch, 1977)

Heessel, J.B.van : *Geschiedkundige bijzonderheden uit de vrije en soevereine Heerlijkheid van het Land van Ravenstein* (Biblio, 's - Hertogenbosch, 1978)

Hermans, C.R: *Verzameling van charters en geschiedkundige bescheiden betreffende het Land van Ravenstein, deel I* (Provinciaal Genootschap, 's - Hertogenbosch, 1850)

Hobsbawm, E.J: *Bandits* (Weidenfeld & Nicolson, London, 1969)

Jelgersma, Dr. H.C: *Galgebergen en galgevelden in West- en Midden Nederland* (De Walburg Pers, Zutphen, 1978)

Miert S.J, Ludovicus van: *De Jezuïeten te Grave en in het Land van Ravenstein* (Boekhandel M. Van de Poel)

Ree-Scholten, mr. G.F. van der : *De grensgebieden in het noord-oosten van Brabant ca. 1200-1795, institutionele en*

juridische aspecten (van Gorcum, Assen/Maastricht, 1993)

Sluijters, Hans en Buijks, Henk: *Hogerhand in stad en land van Ravenstein* (streekarchivariaat Maasland, 1987)

Sluijters, J : *Klein historisch prentenboek; de lotgevallen van het Land van Ravenstein en het Graafschap Megen* (streekarchivariaat Land van Ravenstein, 1978)

Trevor-Roper, H.R. : *The European witch-craze of the sixteenth and seventeenth centuries* (Penguin Books, London, 1988)

Ulijn, Gerard : *Oe toch; spookjes en sprookjes uit het Brabantse Maasland* (De Lijster, Maasbree, 1981)

Vanhemelryck, Fernand van : *Ellendelingen voor galg en rad; 1400 - 1800* (Uitgeverij de Nederlandsche Boekhandel, Kapellen, 1984)

'W' : *De geschiedenis rond Jacobus van der Schlossen* (Udensche Courant, 1967)

Archieven:

Streekarchief Brabant - Noordoost, Rayon Veghel - Uden, Rechterlijk archief Stad en Land van Ravenstein 1 + 6 II (1538 - 1811)

Stadsarchief 's - Hertogenbosch (voormalig Gemeentearchief), Rechterlijke archieven
's - Hertogenbosch 39 - 41 (1695 - 1698, 1700)

Rijksarchief Noord-Brabant, drost van
Ravenstein 1533 - 1795

Gemeentearchief Venlo, losse stukken
schepenbank Venlo

Illustraties:

Uiterste zorg is besteed aan het vinden van
copyrighthouders van de afbeeldingen in
dit boek. Zover bekend zijn alle
afbeeldingen in het publieke domein. De
afbeeldingen 7, 10 en 16 zijn illustraties
van de auteur, gebaseerd op historische
gravures.

Dank:

Met dank aan de Heemkundekring Uden,
Joost Vlemmix van Heemkundekring Het
Land van Ravenstein, Drs. Patrick
Timmermans en de Stichting Uden in
Geschriften.

Plaatsnamenregister

In dit register zijn geen plaatsnamen opgenomen, die een onderdeel zijn van een achternaam (Jan van Uden), een titel (Heer van Herpen) en die verwijzen naar een gebied (Land van Ravenstein) of een gebeurtenis (Vrede van Nijmegen)..

Ahaus	28.
Aken	27.
Antwerpen	22,47.
Bakel	17.
Beers	16.
Bergen op Zoom	47.
Berghem	22,32.
Boekel	13,23.
Breda	22,26,47.
Brugge	33.
Cuijk	11.
Demen	14,23.
Dennenburg	23.
Deursen	23,38.
Deventer	39.
Diepenheim	28,39.
Düsseldorf	23,42,48.
Erp	12.
Geffen	38.
Geldermalsen	30.
Gemert	11.
Ginniken	26.
Grave	11,14,15,17,23,27.
Groesbeek	33.
Handel	36.
Heeswijk Dinther	30.
Herpen	11,19,23,25,27,31,32,38,45.
Huisseling	13,23,32,38,43.
Isselburg	29,35.
Issum	29.

Jülich	26,48.
Jutphaas	30.
Karlstadt	33.
Keulen	31.
Kleef	25,33,34,35,37,44.
Langel	23.
Mariënwaard	20,30.
Mook	33.
Münsterland	28,39,40.
Niftrik	37,38,43.
Nijmegen	30.
Nistelrode	10,16,19.
Oss	23.
Overlangel	34,38,43.
Puiflijk	30.
Ravenstein	11,13,14,17,18,19,23,27,30,35,37,38,39,45,46,47.
Reek	23,30,32,33,38,43,45,46.
Roermond	27
Schaijk	19,23,45,46
Uden	10,11,12,16,17,23,35,36,37,39.
Velp	23,33,35,45,46.
Venlo	28,29,33,34,37,44.
Volkel	23.
Vrede	28,39.
Vught	30.
Wessum	28,39.
Wijk bij Duurstede	28.
Workum	30.
Xanten	28,29.
Zeeland	23.

Zwartmakerij in het Land van Ravenstein
De geschiedenis van Jacobus van der Schlossen
Reggie Naus - 2006
Bron: www.udeningechriften.nl

Zwartmakerij in het Land van Ravenstein
De geschiedenis van Jacobus van der Schlossen
Reggie Naus - 2006
Bron: www.udeningechriften.nl